

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
LATVIEŠU UN VISPĀRĪGĀS VALODNIECĪBAS KATEDRA

Apzīmētāju virkņu struktūra publicistikā

Bakalaura darbs

Autore – Aija Jēkabsone
Latvijas Universitātes
Humanitāro zinātņu fakultātes
Baltu filoloģijas bakalaura
studiju programmas nepilna laika neklātienes
4. kursa studente

Zinātniskā vadītāja –
doc., Dr. philol. Ilze Lokmane

Rīga 2010

Anotācija

Bakalaura darba temats - „Apzīmētāju virkņu struktūra publicistikā”.

Darba mērķis - izpētīt apzīmētāju virkņu struktūru: sintaktiskos sakarus starp komponentiem un to saistību ar vārdu secību apzīmētāju virknēs, noskaidrot vai apzīmētāju secība virknēs ir noteikta ar latviešu valodas gramatikas likumiem vai arī tā ir brīva.

Bakalaura darbs sastāv no 4 nodaļām. Pirmajā nodaļā raksturots apzīmētājs kā teikuma loceklis. Otrajā nodaļā analizēti sintaktiskie sakari apzīmētāju virknēs. Trešajā nodaļā izpētīta vārdu secība apzīmētāju virknēs. 4. nodaļā analizētas atkāpes no literārās valodas normām apzīmētāju virknēs.

Ekscerpētas apzīmētāju virknes publicistikā. Ekscerptu skaits 400 vienības.

Secināts: vārdu secība apzīmētāju virknēs nav patvaļīga, pakāpeniski un paralēli pakārtotās apzīmētāju virknēs vārdu secība stingri noteikta, vienlīdzīgu apzīmētāju virknēs vārdu secība daudz brīvāka. Publicistikā dažkārt vērojamas atkāpšanās no literārās valodas normām apzīmētāju virkņu lietojumā.

Atslēgvārdi: apzīmētāji, apzīmētāju virknes, sintaktiskie sakari, vārdu secība, atkāpes no literārās valodas normas

Annotation

The theme of this bachelor's work is „The Structure of Chains of Attributes in Journalism”.

The aim of this work is to investigate the structure of attribute chains: syntactic relations between components and their connection with sequence of words in attribute chains and to find out if word order is governed by certain language rules or it is free. The bachelor's work consists of 4 chapters. In the first chapter attribute as a part of sentence is defined. In the second chapter syntactic relations in attribute chains is analyzed. In the third chapter sequence of words in attribute chains is examined. In the fourth chapter deviations from Standard language are analyzed.

Number of excerpts - 400 units.

Conclusions: word order in attributive chains is not arbitrary, word order in hypotactic attributive chains is strictly defined, but in paratactic attributive chains the word order is much more free. In mass media deviations from the Standard language rules are often observed.

Keywords: attributes, attribute chains, syntactic relations, word order, deviations from Standard language

SATURA RĀDĪTĀJS

Saīsinājumi un apzīmējumi	6
Ievads.....	7
1. Apzīmētājs kā teikuma loceklis.....	9
1.1. Teikuma komponenti.....	11
1.2. Apzīmētājs kā teikuma paplašinātājs.....	12
1.3. Apzīmētāja semantika.....	13
1.3.1. Ar adjektīvu izteikta apzīmētāja semantika.....	15
1.3.2. Ar divdabi izteikta apzīmētāja semantika.....	16
1.3.3. Ar vietniekvārdu izteikta apzīmētāja semantika.....	17
1.3.4. Ar skaitļa vārdu izteikta apzīmētāja semantika.....	18
1.3.5. Ar lietvārda ģenitīvu izteikta apzīmētāja semantika.....	19
1.4. Apzīmētāja formālās izteikšanas paņēmieni.....	21
1.4.1. Saskaņotais apzīmētājs	21
1.4.2. Nesaskaņotais apzīmētājs	23
2. Sintaktiskie sakari apzīmētāju virknēs	24
2.1. Sakārtojuma sakars	24
2.2. Pakārtojuma sakars	28
2.2.1. Paralēli pakārtotu apzīmētāju virknes.....	29
2.2.2. Pakāpeniski pakārtotu apzīmētāju virknes	30
3. Vārdu secība apzīmētāju virknēs.....	33
3.1. Vārdu secības funkcijas latviešu valodā.....	34
3.1.1. Gramatiskā funkcija.....	36
3.1.2. Komunikatīvā funkcija	37
3.1.3. Stilistiskā funkcija	41
3.2. Vārdu secība vienlīdzīgu apzīmētāju virknēs.....	42
3.3. Vārdu secība paralēli pakārtotu apzīmētāju virknēs.....	45
3.4. Vārdu secība pakāpeniski pakārtotu apzīmētāju virknēs.....	47
4. Atkāpes no literārās valodas normām apzīmētāju virknēs	51
Secinājumi	55
Izmantotā literatūra.....	59
1. Avoti	59
2. Teorētiskā literatūra	60

SAĪSINĀJUMI UN APZĪMĒJUMI

lpp. – lappuse

MLLVG – Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika

O – objekts

P – predikāts

piem. - piemēram

resp. - respektīvi

S – subjekts

sal. – salīdzināt

sk. – skatīt

t. i. – tas ir

u. c. – un citi

u. tml. – un tamlīdzīgi

V - verbs

VPSV – Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca

Pasvītrojumi

Apzīmētājs

Teikuma priekšmets

Izteicējs

IEVADS

Apzīmētāji jeb atribūti ir tādi teikuma paplašinātāji jeb palīglocekļi, kas teikuma struktūras shēmā neietilpst, tomēr tie ir informatīvi nozīmīgi, jo teikumam piešķir dažādas nozīmju nianšes.

Par apzīmētāju virknēm vārdkopā var runāt tad, ja lietvārdam vai tā nozīmē lietotam vārdam, t. i., neatkarīgajam komponentam pakārtoti vismaz divi apzīmētāji.

Apzīmētāju virkņu struktūru svarīgi izpētīt tādēļ, ka latviešu valodai raksturīgas garas apzīmētāju virknes un līdz šim apzīmētāju virkņu struktūra nav pētīta, būtu noskaidrojams, pēc kādām likumībām apzīmētāji seko cits citam šajās virknēs, kā arī apzināt kļūdas, kas sastopamas apzīmētāju virkņu lietojumā.

Bakalaura darba mērķis – izpētīt apzīmētāju virkņu struktūru dažādos preses izdevumos, t. i., publicistikā – avīzēs, žurnālos, kā arī internetā publicētos rakstos. Mērķa sasniegšanai tika izvirzīti uzdevumi: ekscerpēt apzīmētāju virknes, sašķirot tās vienlīdzīgu apzīmētāju virknēs, paralēli pakārtotu apzīmētāju virknēs un pakāpeniski pakārtotu apzīmētāju virknēs, nošķirt virknes, kurās ir atkāpes no literārās valodas normām, izpētīt kļūdu izplatību tajās; analizēt ekscerpēto materiālu, proti, izpētīt apzīmētāju virkņu sintaktisko struktūru, vārdu secību tajās, kā arī to, kādas kļūdas nereti tiek pieļautas šādās virknēs. Mērķa sasniegšanai bija nepieciešams iepazīties ar teorētisko literatūru. Darba tapšanā izmantota „Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikas” 2. daļa, kā arī T. Porītes disertācija, kurā pētīta atribūta vieta vienkāršā teikumā. Izmantoti arī I. Lokmanes raksti, visvairāk raksts – „Vārdu secības funkcijas latviešu valodā”, I. Freimanes „Vienkāršs teikums un tā paplašināšana”, L. Ceplīša, J. Rozenberga, J. Valdmaņa „Latviešu valodas sintakse” u. c. darbi.

Darbam ir 4 nodaļas. 1. nodaļā autore raksturo apzīmētāju kā teikuma locekli, tā saistību ar citiem teikuma komponentiem. Tiek apskatītas apzīmētāja kā teikuma paplašinātāja funkcijas, apzīmētāja semantika un formālas izteikšanas paņēmieni. 2. nodaļā autore pievēršas sintaktiskajiem sakariem apzīmētāju virknēs. Tiek izpētīts sakārtojuma un pakārtojuma sakars. 3. nodaļā tiek pētīta vārdu secība vienlīdzīgu, paralēli pakārtotu un pakāpeniski pakārtotu apzīmētāju virknēs. 4. nodaļā autore apskata un analizē publicistikā atrastos kļūdainos piemērus, t. i., piemērus, kuros ir kādas novirzes no literārās valodas normām apzīmētāju virknēs.

Apskatot apzīmētāju virkņu struktūru, kā piemērus autore izmantojusi gan vienkāršus, gan saliktus teikumus. Ļoti garu teikumu īsinājumi norādīti ar divpunkti. Apskatītajos piemēros ar retinātiem burtiem tiks izcelti tie apzīmētāji, kuri attiecas uz raksturojamo parādību, ja virknē ir vēl citi apzīmētāji, kuri neattiecas uz šo parādību.

1. APZĪMĒTĀJS KĀ TEIKUMA LOCEKLIS

Tā kā šā darba mērķis ir izpētīt apzīmētāju virkņu struktūru, iesākumā būtu svarīgi apskatīt apzīmētāju kā teikuma locekli.

Ir dažādas apzīmētāju definīcijas – katrā avotā citas - gan garākas, t. i., plašāk izvērstas, gan īsākas, kodolīgākas, tomēr tās visas izsaka viena un tā paša jēdziena raksturojumu un katra no tām ir vērā ņemama, tādēļ autore aplūko vairāku autoritatīvu avotu definīcijas.

Valodniecības pamatterminu skaidrojošajā vārdnīcā teikts: „Apzīmētājs ir teikuma palīgloceklis, kas pakārtots lietvārdam vai tā aizstājējam un nosauc attiecīgās reālības pazīmi. Latviešu valodā apzīmētājs parasti izteikts ar īpašības vārdu (arī skaitļa vārdu, vietniekvārdu, lokāmo divdabi) vai lietvārda ģenitīvu, piemēram, *Meža ielokā stāvēja mazs namiņš.*” (VPSV 2007: 42).

„Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā” apzīmētājs definēts kā teikuma palīgloceklis, kas teikumā raksturo ar lietvārdu vai lietvārda nozīmē lietotu vārdu (piem., ar substantīvētu adjektīvu, divdabi, vietniekvārdu vai skaitļa vārdu) izteiktas parādības vai priekšmeta kvalitatīvu vai kvantitatīvu pazīmi. (MLLVG II 1962: 247).

L. Ceplīša, J. Rozenberga, J. Valdmaņa „Latviešu valodas sintaksē” teikts: „Apzīmētājs ir teikuma palīgloceklis, kas raksturo ar lietvārdu vai ar tā aizstājēju izteiktu teikuma locekli, nosaucot pazīmi - *Tas ir augsts kalns. Tur strādā septiņi vīri. Sākās smēdes celšana.*” (Ceplītis, Rozenbergs, Valdmanis 1989: 38).

I. Freimane raksta, ka apzīmētāji ir paplašinātāji ar atributīvu nozīmi, kuri teikumā iesaistās uz substantīva vārdkopu bāzes. (Freimane 1985: 89).

Visas šīs definīcijas nosauc apzīmētāju par teikuma palīglocekli jeb teikuma paplašinātāju. Visās minētajās definīcijās ar dažādiem izteiksmes līdzekļiem pausts, ka apzīmētājs paskaidro lietvārdu vai tā nozīmē lietotu vārdu. Valodniecības pamatterminu vārdnīcā papildus nosauktas vārdšķiras, kas var būt par apzīmētāju, t. i., atkarīgo komponentu, turpretī „Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā” nosauktas tās vārdšķiras, kas var būt par apzīmējamo vārdu, t. i., neatkarīgo komponentu. Tātad apzīmētājs var tikt izteikts ar īpašības vārdu, piemēram - *slaida meitene*, lokāmu divdabi – *ziedošās ievas*, lietvārdu – *sudraba sakta*, vietniekvārdu – *tādi vārdi*, skaitļa vārdu – *deviņas diennaktis*.

Apzīmētāja noteikšanai par raksturīgu atzīta saistība ar lietvārdu vai lietvārda nozīmē lietotu vārdu un tas, ka apzīmētājs nosauc pazīmi. Apzīmētāja norobežošanai no citiem palīglocekļiem par kritēriju izmantota neatkarīgā teikuma locekļa morfoloģiskā forma un

jēdzieniskā attieksme starp saistītajiem teikuma locekļiem. (Ceplītis, Rozenbergs, Valdmanis 1989: 38-39).

Vārdkopas neatkarīgais komponents, kam pakārtots apzīmētājs, var būt jebkurš deklinējams vārds, un tā sintaktiskā funkcija teikumā var būt dažāda. Apskatot lielu apjomu apzīmētāju virkņu lietojumu publicistikā, tika novērots, ka visbiežāk neatkarīgais komponents ir teikuma priekšmets vai papildinātājs.

Visi olimpiskās vienības dalībnieki bija sekojuši Martina veiksmīgajai sacensību sezonai .. (N. 12. 04. 2010. – 4.).

Arī valsts programmas paredz, ka cilvēki dzīvos ilgi un sabiedrība nenovecos, tāpēc arī plāno, ko ar šo lielo un vērtīgo sabiedrības daļu iesākt. (P. dz. 04. 01. 2010: 21.)

Visbiežāk par atribūtiem latviešu valodā ir adjektīvs un substantīva ģenitīvs:

Mīkla kā mazs, dzīvs, balts dzīvnieciņš locījās manos pirkstos un nesējās ne mezglā, ne pušķī. (M. 12. 2009. - 53.)

Teorijas tiek būvētas, vadoties gan no reliģiskā, gan filozofiskā, gan no skaistumkopšanas, veselības un ilgmūžības aspekta. (P. dz. 29. 01. 2010. - 35.)

Raksturīgs apzīmētāja novietojums ir pirms apzīmējamā vārda. Starp atribūtu un apzīmējamo vārdu latviešu valodā parasti nenostājas neviens cits teikuma loceklis. Inversijas dēļ apzīmētājs var nostāties arī aiz apzīmējamā vārda, tādā gadījumā tas ir savrupināts. Savrupinājumus šajā darbā nav paredzēts pētīt.

Turpmākās apakšnodaļās autore apskata teikuma komponentus un apzīmētāja saistību ar tiem, apzīmētāju kā teikuma paplašinātāju, apzīmētāja semantiku un formālās izteikšanas paņēmienus.

1.1. Teikuma komponenti

Šajā apakšnodaļā apskatīti teikuma komponenti un apzīmētāja sakars ar tiem.

Teikuma komponenti ietilpst teikuma struktūrā, kas ir teikuma komponentu (tos var saukt arī par sintaktiskās struktūras komponentiem jeb teikuma locekļiem) sakaru un attieksmju kopums. (VPSV 2007: 391).

Vienkārša teikuma uzbūvē izdalāmi:

- 1) predikatīvie komponenti – parasti verbs;
- 2) nepredikatīvie komponenti – subjekts jeb teikuma priekšmets un aktanti.

Šāds dalījums arī „Latviešu valodas sintaksē” (sk. Ceplītis, Rozenbergs, Valdmanis 1989: 104).

Strukturālajā sintaksē par primāro teikuma loekli parasti uzskata predikatīvo komponentu (arī predikāts; izteicējs). Obligāta teikuma pazīme ir predikativitāte. Tā ir „teikuma gramatiskā nozīme, kas rāda teikuma satura attieksmi pret īstenību un izpaužas kā sintaktiskā laika un sintaktiskās modalitātes saistījums.” (VPSV 2007: 307). I. Lokmane raksta, ka teikums ir gramatiski pietiekams, ja tajā ir verba finītā forma, kas ir gramatiskā virsotne un ar savām gramatiskajām kategorijām teikumu padara par saziņas vienību; finītā forma ir teikuma kodols. Teikuma priekšmets ietilpst semantiskajā minimumā, kurā var būt arī papildinātāji, apstākļi u.c. teikuma locekļi. (Lokmane 2009c: 58-60). Bakalaura darba autore uzskata, ka raksturojot teikumus, būtu jābalstās uz semantisko minimumu, nevis gramatisko, jo bez semantiskā minimuma teikumu nevar uzskatīt par pilnvērtīgu saziņas vienību, tomēr no gramatiskā minimuma viedokļa nepredikatīvie komponenti nebūtu iekļaujami teikuma struktūras shēmā, jo tā ir „vispārināts teikuma paraugs, kurā ietilpst teikuma veidošanai nepieciešamais komponentu minimums”.(VPSV 2007: 391). Šāds uzskats arī I. Lokmanei. (sk. Lokmane 2009c: 59-60). Lai gan skolu gramatikās subjektu jeb teikuma priekšmetu uzskata par tikpat svarīgu kā izteicēju, bakalaura darba autore šim uzskatam nepievienojas, jo tieši verbs ir tas, kas „ar savām gramatiskajām kategorijām teikumu padara par saziņas vienību.” (Lokmane 2009c: 58).

Predikāts spēj sev piesaistīt noteiktu skaitu aktantu. Piemēram, teikumā *Pūks uzdāvināja medu ēzelītim* predikāts *uzdāvināt* piesaistījis aktantus *Pūks* (darītājs), *ēzelītis* (saņēmējs), *medus* (cietējs). (VPSV 2007: 307). Pēc piemēra redzams, ka aktants ir „leksēma, kas nosauc predikāta izteiktās darbības, procesa vai stāvokļa dalībnieku.” (VPSV 2007: 23). Aktants ir nepredikatīvais komponents, vārda forma, ko predikatīvais komponents piesaista

obligātā pārvaldījumā vai obligātā piekļāvumā un kas nosauc situācijas dalībniekus vai norāda vietu, laiku, veidu, veidojot situāciju. (Ceplītis, Rozenbergs, Valdmanis 1989: 105). Šajā piemērā subjekts jeb teikuma priekšmets ir *Pūks*, kuru piesaistījis predikāts uz kreisās valences pamata. I. Lokmane iesaka gramatiskā subjekta apzīmēšanai lietot terminu teikuma priekšmets, jo subjekts ir daudznazīmīgs termins. (Lokmane 2001: 328). Tātad uz kreisās valences pamata predikāts spēj sev piesaistīt teikuma priekšmetu. (Freimane 1985: 13).

Strukturālajā sintaksē atribūti netiek uzskatīti par teikuma struktūras shēmas komponentiem, jo „apzīmētājs neizvērš teikuma gramatisko uzbūvi jeb struktūru, bet tikai jēdzieniski papildina apzīmējamo vārdu.” (Pauliņš, Rozenbergs, Vilāns 1978: 173). Šādi uzskati ir arī citiem valodniekiem (sk. Kārklīņš 1976: 22; Freimane 1985: 86; Ceplītis, Rozenbergs, Valdmanis 1989: 107). L. Ceplīša, J. Rozenberga, J. Valdmaņa „Latviešu valodas sintaksē” teikts, ka atribūti tikai modificē nepredikatīvos teikuma komponentus, tos raksturojot vai precizējot (sal. *Bērni spēlē bumbu* un *Mazie bērni spēlē jauno bumbu*). (Ceplītis, Rozenbergs, Valdmanis 1989: 107). Tomēr, kā jau minēts, autore atbalsta uzskatu, ka teikums jāskata no semantiskā minimuma viedokļa. Dažkārt atribūts var būt ļoti cieši saistīts ar kādu struktūras shēmas nepredikatīvo komponentu; atribūts svarīgs teikumā no semantiskā minimuma viedokļa, tādēļ nākamā apakšnodaļā tiek apskatīts apzīmētāju kā teikuma paplašinātājs.

1.2. Apzīmētājs kā teikuma paplašinātājs

Atributīvas nozīmes paplašinātājs teikumā iesaistās kā vārdkopas atkarīgais komponents uz labējās valences pamata. Atribūti parasti ir neobligātie paplašinātāji. Tie nodrošina informācijas pilnīgumu, tomēr teikumā ne strukturāli, ne pēc satura nav nepieciešami. Tomēr ir atsevišķi gadījumi, kad ar atributīvu nozīmi izteikts paplašinātājs teikuma informatīvās pietiekamības nodrošināšanā var būt obligāts. (Freimane 1985: 86). Gadījumos, kad atribūts cieši saistīts ar kādu struktūras shēmas komponentu, tas ir obligāts, piemēram: „*Cilvēks ir liela auguma, ar iedegušu seju*. Tā nav *interesanta grāmata*. Noliegtos teikumos atribūts pie substantīva nominālā izteicējā ir nepieciešams”. (Freimane 1985: 66). Arī teikumā: *Meitenei ir zilas acis* un līdzīgos ir obligāts atribūts, kas piesaistīts teikuma shēmas komponentam (piemērā – izteicējam). Šādā gadījumā atribūts teikumā iesaistās uz obligātās leksiskās valences pamata. Noliegtos teikumos atribūts var būt obligāts

komunikatīvā uzdevuma un informācijas dēļ. (Freimane 1985: 90). Arī J. Kārklīšs raksta: „Atribūts dažkārt var būt nozīmes ziņā ļoti cieši saistīts ar kādu shēmas komponentu, piemēram, *Zēns bija liela auguma*, vārda valences nosacītu paplašinātāju, piemēram, *Meža pusē atradās ezers; Meitene skatījās pievērtām acīm* vai pat kādu citu atribūtu, piemēram, *Pienāca liela auguma cilvēks*.” (Kārklīšs 1976: 33).

Teikums var būt informatīvi pietiekams un informatīvi pilnīgs. Apzīmētāji sniedz informatīvo pilnīgumu, jo atribūts bieži satur aktuālu informāciju.

L. Lauze, kas pētījusi atribūta realizāciju latviešu sarunvalodas sintaksē, atzīst, ka, strukturālā aspektā vērtējot, nav šaubu, ka atribūts nav obligāts vienkārša teikuma komponents. Tomēr viņa atzīst, ka latviešu valodas sintaksē atribūts var veikt svarīgu uzdevumu. Piemēram, teikumā: *Tas ir liellopu galerts?* jautājums ar atribūtu liecina, ka runātājs zina, ka tas ir galerts, un vēlas noskaidrot, no kādas gaļas minētais izstrādājums ir gatavots. (Lauze 2004: 120).

J. Kārklīšs raksta, ka cieši piesaistītus atribūtus mēdz saukt par obligātiem atribūtiem. Obligātie atribūti ir informatīvi nepieciešami un šajā ziņā atgādina citus teikuma informatīvai pabeigtībai vajadzīgos komponentus. (Kārklīšs 1976: 33).

1.3. Apzīmētāja semantika

Kā iepriekš tika noskaidrots, apzīmētāji nav teikuma gramatiskās struktūras veidotāji – tie ir teikuma locekļu semantikas raksturotāji. Ar gramatisko pietiekamību ir par maz, lai varētu teikumu izmantot saziņā – nepieciešama arī informatīvā resp. semantiskā pietiekamība. (Freimane 1985: 66).

„Semantika ir viss valodas vienības izteiktais saturs, nozīmju kopums.” (VPSV 2007: 348).

Katrs vārds ar savu semantisko uzbūvi ir informācijas nesējs. Vārds apzīmē lietas, jēdzienus, īpatnības, attieksmi. Vārds apvieno objektus un izziņas sistēmas, bagātina mūsu pieredzi. (Лурия 1979: 31).

Jau kopš 60. gadu vidus modernajā sintaksē pētniecība bijusi vērsta uz sintakses semantiskās puses atklāšanu. (Valdmanis 1996: 4).

Šajā nodaļā autore apskata apzīmētāju semantisko struktūru.

Paplašinātāji ar atributīvu nozīmi teikumā iesaistās uz substantīva vārdkopu bāzes. (Freimane 1985: 89). Atribūtiem savstarpēji virknē, kā arī attiecībā pret neatkarīgo

komponentu realizējas semantiskā valence. Tā ir vārda spēja sintaktiski saistīties ar jebkuru vārdu, ja tā nozīmē ietilpst noteikta semantiska pazīme. (Freimane 1985: 12).

Apzīmētājs teikumā rodas galvenokārt uz to nominālo vārdkopu un vārdu savienojumu bāzes, kur starp atkarīgo komponentu - apzīmētāju un neatkarīgo komponentu - apzīmējamo vārdu ir atributīva attieksme. Piemēram, atributīvo nominālo vārdkopu *augsts kalns, kaila smiltaine, tumšzalām priedītēm* atkarīgie komponenti *augsts, kails, tumšzalām* ir apzīmētāji, kas teikumā tuvāk apzīmē neatkarīgos komponentus – apzīmējamos vārdus *kalns, smiltaine, priedītēm*. (MLLVG II 1962: 247). Tātad atributīvās attieksmes veidojas starp diviem nomeniem. Tās var izteikt dažādas pazīmes, piemēram, lielumu, apjomu, krāsu, formu, īpašību, daļas un veselā attieksmes, piederības attieksmes u.c. Piemēram, apzīmētājs var raksturot:

a) īpašības:

Mīkla kā mazs, dzīvs, balts dzīvnieciņš locījās manos pirkstos un nesējās ne mezglā, ne pušķī. (M-m. 2009. 12. - 53.)

b) piederību:

Nerunāju par skandāliem ap Grieķijas un potenciāli arī Spānijas, Portugāles un Īrijas finansēm, lai gan arī šie aspekti var negatīvi ietekmēt Eiropas ekonomiku kopumā. (www.kapitals.lv)

c) vielu, no kuras sastāv apzīmējamā vārda nosauktā reālija:

Saaukstēšanās gadījumā noderēs karsts ūdens ar citronu un medu, bet sāpošu kaklu skalo ar siltu citrona un sāls ūdeni. (M-m. 2009. 12. - 41.)

d) noderību:

Dzīvojamās ēkas dienvidu galam piebūvēta lopu kūts, drusku tālāk atrodas klēts, zvejas lietu šķūnis un pirts ar zivju žāvējamā namiņu. (V. Lācis) [Piemērs no MLLVG II 1962: 250. lpp.]

e) saturu:

Cietu rudzu un kviešu maizi, piena un skābpiena produktus, putraimu, makaronu un dārzeņu zupas bez gaļas, citus putraimu un dārzeņu ēdienus, nedaudz liesu vārītu gaļu. (M. d. 2010. 03. - 17.)

Reizēm var būt arī tā, ka starp atributīvās nominālās vārdkopas vai vārdu savienojuma atkarīgo un neatkarīgo komponentu bez atributīvās attieksmes ir vēl arī kāda cita, piemēram, objekta vai adverbijālo attieksmju nianse: (MLLVG II 1962: 247)

Un tad sākās smēdes celšana. (E. Birznieks-Upīts). [Piemērs no MLLVG II 1962: 247. lpp.]

Ar lietvārda ģenitīvu izteiktajam apzīmētajam pret apzīmējamo vārdu ir ne vien atributīva attieksme, bet, kā teikts „Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā”, arī predikatīvas attieksmes nianse. (MLLVG II 1962: 250) Mūsdienu sintaksē to sauc par subjekta attieksmes niansi.

Ko vērts būtu vēju šalkšana, sulu burbuļošana, miklās velēnas kūpēšana, ja tā nevēstītu cilvēku diženos darbus? (J. Sudrabkalns). [Piemērs no MLLVG II 1962: 250. lpp.]

„Atkarīgais komponents ar atributīvu nozīmi sašaurina centrālā komponenta leksisko nozīmi, piemēram: *jauni nami, laba dziesma* u.tml.” (Freimane 1985: 89-90) I. Freimane raksta, ka atributīvā nozīme ir cieši saistīta ar predikatīvo nozīmi un tās bieži palīdz nošķirt komunikatīvais uzdevums un vieta teikumā: pirms substantīva parasti nostājas apzīmētājs, aiz tā – izteicējs: *Šodien ir silts laiks. – Laiks šodien ir silts.* (Freimane 1985: 90)

Atributīvas nozīmes locekļi var būt 1) saskaņoti un 2) nesaskaņoti. Saskaņotie ir lokāmo vārdšķiru vārdi, nesaskaņotie ir pārvaldīti un piekļauti. Saskaņotie atributīvas nozīmes locekļi visbiežāk ir adjektīvi: *Es lasu labu grāmatu.* Pārvaldīts lietvārda ģenitīvs ir apzīmētājs: *Bija gaidāma saules aptumšošanās.* (Freimane 1985: 90.)

Nākamajās apakšnodaļās apskatīta ar adjektīvu, divdabi, vietniekvārdu, skaitļa vārdu un lietvārda ģenitīvu izteiktu apzīmētāju semantika.

1.3.1. Ar adjektīvu izteikta apzīmētāja semantika

Ar adjektīvu izteikta apzīmētāja semantiskajā klasifikācijā autore balstās uz „Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā” dotajām atribūtu nozīmēm. (MLLVG II 1962: 253.-255.)

Ar adjektīvu izteikts apzīmētājs raksturo ar apzīmējamo vārdu nosauktās parādības vai priekšmeta dažādas pazīmes un īpašības. Tas var raksturot apzīmējamā vārdā nosauktās:

1. parādības vai priekšmeta lielumu vai apjomu:

„Dziednieks – tas tāds jau novazāts vārds”, sacīs Anna, kad būsīm piesēduši lielās krāsns sildītā istabā. (P. dz. 04.01.2010. - 6.)

Mūsu galaktikā konstatēti milzīgi ūdens mākoņi .. (P. dz. 04.01.2010. - 10.)

Mīkla kā mazs, dzīvs, balts dzīvnieciņš locījās manos pirkstos un nesējās ne mezglā, ne pušķī. (M-m. 2009. 12. - 53.)

2. parādības vai priekšmeta krāsu:

Viens no sarežģītākajiem gadījumiem viņas dziedināšanas praksē esot bijis ar viltīgo jeb b.alto plankumu slimību, kad cilvēkam zūd ādas pigmentācija. (P. dz. 04. 01. 2010. - 10.)

3. parādības vai priekšmeta formu:

Vāvere sēž augšā zarā, pārlikusi kuplo asti sev pāri mugurai, un mierīgi skatās uz mums savām spožajām apalajām ačtelēm. (E. Birznieks-Upītis) [Piemērs no MLLVG II 1962: 254. lpp.]

4. dzīvās būtnes psihisku īpašību:

Taču to spēj tikai dziļi ticīgi, visdziļākajā būtībā labestīgi cilvēki. (P. dz. 04.01.2010. - 9.)

5. parādības vai priekšmeta attieksmi, kas ietver zināmu laika nojēgumu.

.. slimnīcas attīstības koncepcija paredz būvēt jaunu, modernu kompleksu .. (N. 2010.12.04. - 6.)

Visvairāk pieteikumu līdz šim bijis no Valmieras, kurai jau ir ilglaicīgāka un veiksmīgāka māju renovācijas pieredze. (www.kapitals.lv)

Apzīmētājs, kas izteikts ar adjektīvu, apzīmējamā vārdā ietverto parādību vai priekšmetu var raksturot vēl pēc citām nozīmēm, piemēram, pēc temperatūras, atstatuma, garšas, ožas vai citām pazīmēm. (MLLVG II 1962: 254)

1.3.2. Ar divdabi izteikta apzīmētāja semantika

Ar divdabi izteikta apzīmētāja semantiskajā klasifikācijā autore balstās uz „Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā” dotajām atribūtu nozīmēm. (MLLVG II 1962: 255.-256.)

Ar lokāmu divdabi izteiktais apzīmētājs var raksturot tādu apzīmējamā vārdā ietvertās parādības vai priekšmeta pazīmi, kas nav pastāvīga, bet piemīt zināmu laika posmu.

Apzīmētājs, kas izteikts ar lokāmu divdabi, var raksturot ar apzīmējamo vārdu nosauktās parādības vai priekšmeta pazīmes stāvokli vai darbības rezultātu.

.. liecina Nodarbinātības valsts aģentūras apkopotā operatīvā informācija, ziņo aģentūra LETA. (D. 07. 03. 2010. - 4.)

Tie apzīmētāji, kas izteikti ar lokāmajiem divdabjiem, kuri zināmā mērā ir adjektīvējušies, nosauc ar neatkarīgo vārdu izteiktās parādības vai priekšmeta vairāk pastāvīgu pazīmi.

Ja ziņojumu iesniedz valsts valodā, kas nav šī noteiktā valoda, līgumslēdzējai pusei jānodrošina ziņojuma tulkojums noteiktajā valodā. (www.likumi.lv)

Ar lokāmu divdabi izteiktais apzīmētājs var raksturot ar neatkarīgo vārdu nosauktās parādības vai priekšmeta dažāda pazīmes, piemēram, laiku, krāsu, dzīvas būtnes psihiskās īpašības u. tml.

Ilgstoša smaga slodze var paaugstināt pulsu uz visu dienu un pat lielāko daļu nakts. (www.managimene.lv)

Bērziņš paskrāpēja ar nagu zem biezās nozaļojušās, nobrūnējušās naģenītes. (A. Upīts). [Piemērs no MLLVG II 1962: 256. lpp.]

Krusttēv, laikam gan ļoti smieklīgi izskatās nobijies lauva? (J. Ezeriņš) [Piemērs no MLLVG II 1962: 256. lpp.]

1.3.3. Ar vietniekvārdu izteikta apzīmētāja semantika

Ar vietniekvārdu izteikta apzīmētāja semantiskajā klasifikācijā autore balstās uz „Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā” dotajām atribūtu nozīmēm. (MLLVG II 1962: 256. – 258.)

Ar vietniekvārdu izteiktais apzīmētājs, var nosaukt dažādas ar neatkarīgo vārdu izsacītas parādības vai priekšmeta pazīmes.

1. Ar norādāmiem vietniekvārdiem *tas, šis, tāds, šāds, tas pats, šis pats, tāds pats* izteiktais apzīmētājs neatkarīgajā vārdā ietverto parādību vai priekšmetu raksturo ar norādījuma pazīmi.

Bet kas īsti ir šis mistiskais, biedējošais lāsts? (P. dz. 4. 2010. 01. - 9.)

Norādījuma pazīmi izsaka arī apzīmētājs, kas izteikts ar kādu vietniekvārda *viņš* formu.

Vai tad no tiem lauciņiem viņā pusē vien var dzīvot un renti nomaksāt? (A. Upīts) [Piemērs no MLLVG II 1962: 256.]

Ar norādāmo vietniekvārdu *tāds* izteiktam apzīmētājam, bez norādījuma pazīmes dažkārt ir arī salīdzinājuma pazīmes nokrāsa.

Stirnas buks bieži vien izbāza ragus pa kādu zaru spraugu un pikti paošņāja uz Ciema pusi, no kurienes viņa nāsis jauda tāda rējēja, tāda pakajskrējēja nelabo smaku. (A. Upīts). [Piemērs no MLLVG II 1962: 257.]

2. Apzīmētājs, kas izteikts ar piederības vietniekvārdiem *mans, tavs, savs*, izsaka piederības pazīmi.

Par kādu valsts politiskā procesa kvalitāti var runāt, ja politiķim apzināti jāpazemina s.a.v.s. izteikumu līmenis, lai tas atbilstu dominējošajiem apziņas štampiem? (N. 13. 02.2010.-2)

3. Ar nenoteiktajiem vietniekvārdiem izteikts apzīmētājs, piemēram, *kāds, kaut kāds, kurš katrs, cits*, nosauc nenoteiktuma pazīmi.

Kāds Venēcijas bāra īpašnieks klientei, kurai bijusi stingra diēta, pasniedzis ļoti, ļoti plānas svaigas gaļas šķēlītes ar dārzeņiem, mērcēm un sinepēm. (M-m. 2009. 12. - 6.)

4. Ar vietniekvārdiem *kāds, dažs* izteiktais apzīmētājs nosauc aptuvenu pazīmi.

Visvairāk ilgojos pēc klusuma, miera un dažu tuvāko cilvēku sabiedrības, bet laikā pirms svētkiem to parasti neizdodas sasniegt. (M-m. 2009. 12. - 31.)

5. Nolieguma pazīmi nosauc apzīmētājs, kas izteikts ar noliedzamajiem vietniekvārdiem *nekāds, neviens*.

Nekāda cita veida ierobežojumi netiek atļauti. (www.likumi.lv)

6. Apzīmētājs, kas izteikts ar vispārināmajiem vietniekvārdiem *katrs, viss, ikviens, ikkatrs*, arī ar noteicamo vietniekvārdu *pats*, raksturo ar neatkarīgo vārdu nosaukto parādību vai priekšmetu ar vispārinājuma vai noteiktuma pazīmi.

Esmu bijis uzticīgs, godīgi dzīvojis vi.s.u. šo kopdzīves laiku un negrastos Vinetu čakarēt. (M-m. 2009. 12. - 16.)

1.3.4. Ar skaitļa vārdu izteikta apzīmētāju semantika

Ar skaitļa vārdu izteikta apzīmētāja semantiskajā klasifikācijā autore balstās uz „Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā” dotajām atribūtu nozīmēm. (MLLVG II 1962: 258.)

Apzīmētājs, kas izteikts ar pamata vai kārtas skaitļa vārdu, raksturo ar neatkarīgo vārdu izsacītās parādības vai priekšmeta noteiktu daudzumu vai secīgumu.

Par ko Vineta aizdomājas tumšos vakaros, kad visi trīs viņas čaļi ir aizmiguši un aiz loga snieg? (M-m. 2009. 12. - 16.)

Ar pamata skaitļa vārdu izteiktais apzīmētājs, atrodoties aiz apzīmējamā vārda, nosauc ar apzīmējamo vārdu izteiktās parādības vai priekšmeta aptuvenu daudzumu.

Soļus četrus no sliekšņa bija redzams vīrs savā gaitā uz stoiku, kura bija viņam drošais un negrozāmais ceļa nolūks .. (www.wikisource.org)

Te apzīmētājs ar apzīmējamo vārdu jēdzieniski ir diezgan cieši saistīti, bet sintaktiski tie ir šķirami.

Nenoteiktu daudzumu nosauc apzīmētājs, kas izteikts ar nenoteikto skaitļa vārdu.

Aptuvenā līguma cena varētu būt daudzi tūkstoši latu. (www.tvnet.lv)

1.3.5. Ar lietvārda ģenitīvu izteikta apzīmētāja semantika

Ar lietvārda ģenitīvu izteikta apzīmētāja semantiskajā klasifikācijā autore balstās uz „Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā” dotajām atribūtu nozīmēm. (MLLVG II 1962: 260. – 264.)

Ar lietvārda vai vietniekvārda ģenitīvu izteiktais apzīmētājs apzīmējamā vārdā ietverto parādību, dzīvu būtņi vai priekšmetu var raksturot ar dažādām pazīmēm.

1. Piederības pazīmi var nosaukt apzīmētājs, kas izteikts ar lietvārda piederības ģenitīvu, arī apzīmētājs, kas izteikts ar personas vietniekvārda ģenitīvu *viņa, viņas, mūsu, jūsu, viņu*.

Apzīmētāja izsakāmā piederība var būt tiešā, konkrētā, arī vispārīgā, abstraktā piederības nozīmē.

Ar lietvārda vai personas vietniekvārda ģenitīvu izteiktais apzīmētājs, nosaukdams konkrētu piederības nozīmi, raksturo neatkarīgajā vārdā ietvertās parādības vai priekšmeta piederību.

.. kuras vadības centrs atrodas galvas smadzeņu struktūras dzīlēs. (M. d. 2010. 12. 20.)

Nosaukdams vispārīgu, abstraktu piederības pazīmi, ar lietvārda ģenitīvu izteiktais apzīmētājs raksturo neatkarīgajā vārdā ietvertās parādības vai priekšmeta piederību plašākā nozīmē.

.. un viņa izcīnītajiem Eiropas čempiona un Pasaules kausa kopvērtējuma līdera tituliem .. (N. 2010. 12. 04. - 4.)

.. par 15,5 metriem padziļinot Daugavu un uzbūvējot vēl vienu dzelzceļa sliežu ceļu. (N. 2010. 06. 04. - 1.)

Līdzās piederības nozīmei ar lietvārda ģenitīvu izteiktais apzīmētājs raksturojamo parādību bieži vien niansē vēl ar citām nozīmju nokrāsām.

1) Laika nozīmes nianse ir ļoti izteikta tad, ja apzīmētājs lietvārda ģenitīvā raksturo parādību, kura nosauc

a. kādu kalendāru laika vienību – gadu, mēnesi, dienu:

„*Precīzs apustuļa dzimšanas gads nav zināms, tomēr pētnieki pieņem, ka tas varētu būt noticis starp 5. un 10. gadu pēc Kristus*”, atzīst tēvs Oliviero. (www.katedrale.lv)

b. kādu cilvēka dzīves posmu:

“*Lūgšanai jāpieradina no bērnu dienām, bet padomju laikos to nedrīkstēja darīt, un tā dažas paaudzes izaugušas, nepieradinātas pie iešanas dievnamā,*” atzīst Pāvels. (www.news.frut.lv)

Spēcīga laika nianse ir tad, ja apzīmētājā ietvertais nojēgums ir ar laika nozīmi.

Pavasara saule sāk sildīt, dienas kļūst garākas, bet naktis vēl joprojām ir aukstas. (www.plavinas.aizrp.lv)

2) Apzīmētājs, kas izteikts ar lietvārda ģenitīvu, raksturodams apzīmējamā vārdā ietvērto parādību vai dzīvu būtni ar piederības nozīmi, to var niansēt arī ar zināmu vietas nozīmes nokrāsu.

Lotosa efekts nav vienīgais atklājums, ko zinātnieki izdarījuši, pateicoties ēģiptiešu, indiešu un ķīniešu svētajam augam. (M. d. 2010. 03. - 13.)

2. Ar lietvārda ģenitīvu izteiktais apzīmētājs, raksturodams apzīmējamā vārdā ietvērto priekšmetu, var nosaukt vielu, no kuras priekšmets pagatavots.

Vienkārši, klasiski priedes koka grāmatu plaukti iederēsies jebkurā mājoklī un nezaudēs savu aktualitāti arī pēc daudziem gadiem. (M-m. 2009. 12. - 11.)

3. Ar lietvārda ģenitīvu izteiktais apzīmētājs var nosaukt saturu, ko ietver ar apzīmējamo vārdu izsacītā reālija.

Cietu rudzu un kviešu maizi, piena un skābpiena produktus, putrainu, makaronu un dārzeņu zupas bez gaļas, citus putrainu un dārzeņu ēdienus, nedaudz liesu vārītu gaļu. (M. d. 2010. 03. - 17.)

4. Raksturodams ar apzīmējamo vārdu nosaukto reāliju, apzīmētājs, kas izteikts ar lietvārda ģenitīvu, var nosaukt noderības nozīmi, t. i., raksturot kādas parādības vai priekšmeta noderīgumu.

Tā, piemēram, pulksten 17 autoostā naudas maks ar dokumentiem, tai skaitā arī autovadītāja apliecību, mīklainos apstākļos pazudis 1972. gadā dzimušai sievietei. (www.jelgavnieki.lv)

Apzīmētājs, kas izteikts ar lietvārda ģenitīvu, var nosaukt vēl citas ar apzīmējamo vārdu nosauktās parādības vai priekšmeta pazīmes.

1.4. Apzīmētāja formālās izteikšanas paņēmieni

Apzīmētājs un apzīmējamais vārds ir pakārtojuma sakarā.

„Pakārtojums ir sakars starp sintaktiski nelīdztiesīgām vienībām – neatkarīgu komponentu un atkarīgu komponentu”. (VPSV 2007: 273), proti, apzīmētāju un apzīmējamo vārdu. Pakārtojuma veidi ir saskaņojums, pārvaldījums un pieklāvums.

„Saskaņojums ir pakārtojuma paveids, kurā vārdkopas atkarīgais komponents pielīdzinās neatkarīgajam dzimtē, skaitlī, locījumā, piemēram, *ziedošs krūms, pēdējā brīvdiena.*” (VPSV 2007: 342)

„Pārvaldījums ir pakārtojuma paveids, kurā lokāmu vārdkopas atkarīgo komponentu piesaista neatkarīgajam komponentam vienā noteiktā formā, piemēram, *tēva mājas.* Tiešā pārvaldījumā atkarīgais komponents piesaistīts tieši – bez prievārda, bet netiešā pārvaldījumā ar prievārdu.” (VPSV 2007: 289)

Savukārt pieklāvums ir pakārtojuma paveids, kurā vārdkopas atkarīgais komponents ir nelokāms vārds vai nelokāma vārdforma, piemēram, *daudzstāvu nams.* (VPSV 2007: 298)

Turpmākajās divās apakšnodaļās raksturoti saskaņoto apzīmētāju formālās izteikšanas paņēmieni un nesaskaņoto (pārvaldījumā, pieklāvumā) apzīmētāju formālās izteikšanas paņēmieni.

1.4.1. Saskaņotais apzīmētājs

Apzīmētājs ar apzīmējamo vārdu saskaņojuma saistījumā ir tad, ja apzīmētājs saskaņojas skaitlī, dzimtē un locījumā ar apzīmējamo vārdu. (MLLVG II 1962: 251)

Saskaņotais apzīmētājs var būt izteikts ar dažādu vārdšķiru vārdiem.

1) Ar adjektīvu izteikts apzīmētājs:

.. *slimnīcas attīstības koncepcija paredz būvēt jaunu, modernu kompleksu* .. (N. 2010.12.04. - 6.)

Ar piecu Saeimas deputātu palīdzību mērsradzniekiem pašlaik ir izdevies atlikt garu un sarežģītu juridisku procedūru, kas reglamentē novadu robežu maiņu. (N. 2010.12.04.,- 5.)

2) Ar divdabi izteikts apzīmētājs:

Sarkanai purva princesei piemīt apetīti rosinoša, dziedējoša, urīndzenoša un antiseptiska iedarbība. (M-m. 2009. 12. - 40.)

Rokrokā ar šo iet korupcijas apkarošana, piemēram, beidzot ieviešot reālu amatpersonu atbildību par valstij p.o.s.t.o.š.i.e.m un nelabvēlīgiem lēmumiem un darbību. (D. 03.03. 2010. – 2.)

3) Ar vietniekvārdu izteikts apzīmētājs:

Par s.a.v.a.s dzīves mūža disertāciju – pētījumu 20 gadu garumā – uzskatu zināšanas par nemirstīgajiem. (P. dz. 04.01.2010. - 53.)

Atspoguļos t.a.v.u paša egocentrisko problēmu. (P. dz. 04.01.2010. - 53.)

4) Ar lokāmu pamata vai kārtas skaitļa vārdu izteikts apzīmētājs:

Par ko Vineta aizdomājas tumšos vakaros, kad visi trīs viņas čaļi ir aizmiguši un aiz loga snieg? (M-m. 2009. 12. - 16.)

Vienlaikus zinu trīs kvēlus nacionālus klaigātājus, kuri vai kuru radi savus īpašumus, zemi pārdevuši tieši Krievijas uzpircējiem. (N. 2010. 12. 04.- 2.)

Izraēlas zinātnieki novērojuši divas lielas brīvprātīgo eksperimenta dalībnieku grupas. (M. d. 2010. 03. - 20.)

Apzīmētāja un apzīmējamā vārda saskaņojums var būt pilnīgs un daļējs.

Pilnīgs saskaņojums ir tad, ja apzīmētājs saskaņojas gan dzimtē, gan skaitlī un arī locījumā ar apzīmējamo vārdu. (MLLVG II 1962: 271)

Tomēr tie ir mani dzīves foršākie brīži .. (P. dz. 04. 01. 2010.-53.)

Atceros kādu cienījamu, bagātu kungu, kurš bija apprecējis jaunu sievu. (P. dz. 04. 01. 2010. - 14.)

Var būt arī tā, ka viens un tas pats apzīmētājs, attiekdami uz diviem vienādas dzimtes apzīmējamiem vārdiem un saskaņodami ar tiem dzimtē, skaitlī un locījumā, nostājas pirms pirmā apzīmējamā vārda. (MLLVG II 1962: 271)

Simtlogainā baltā pils skatījās lauku plašumā uz zaļajām pļavām un birzīm. (A. Brigadere) [Piemērs no MLLVG II 1962: 271.lpp.]

Daļējs saskaņojums ir tad, ja apzīmētājs ar apzīmējamo vārdu saskaņojas tikai daļēji, piemēram, saskaņojas skaitlī un locījumā, bet nesaskaņojas dzimtē. (MLLVG II 1962: 248)

Klēts vidū pie zemes stāvēja uz klucīšiem un bluķīšiem sakravāti dažāda lieluma un dažāda tīruma pilni maisi un kules. (J. Jaunsudrabiņš) [Piemērs no MLLVG II 1962: 248.lpp.]

Ciemiņi pastāstīja jaunākās ziņas un notikumus. [Piemērs no Ceplītis, Rozenbergs, Valdmanis 1989: 39. lpp.]

Te apzīmētājs pilni saskaņojas ar apzīmējamo vārdu kules un apzīmētājs jaunākās ar apzīmējamo vārdu notikumus tikai skaitlī un locījumā, bet nesaskaņojas dzimtē. Tātad

gadījumos, kad apzīmētājs attiecas uz diviem apzīmējamiem vārdiem, kam morfoloģiskās formas atšķirīgas, apzīmētājs saskaņojas ar blakus esošo apzīmējamo vārdu.

1.4.2. Nesaskaņotais apzīmētājs

Nesaskaņotais apzīmētājs ar apzīmējamo vārdu ir vai nu pārvaldījuma, vai pieklāvuma sintaktiskajā saistījumā. (MLLVG II 1962: 258)

Nesaskaņoto apzīmētāju var izteikt:

- 1) Ar lietvārda vai vietniekvārda ģenitīvu (pārvaldījums):

*.. tāpat katru no mums ietekmē arī skaņu, krāsu, aromātu **enerģijas**, un tieši tas arī ir enerģijas atjaunošanas pamats, izmantojot akmeni, mūzikas, krāsu vai aromātu terapijas.
(M. d. 2010. 03. - 14.)*

- 2) Ar nelokāmu skaitļa vārdu (pieklāvums):

*Melni ekrāni, skudru kari, desmit metru augstas **antenas**, zonas bez nekāda televīzijas signāla .. (www.kapitals.lv)*

- 3) Ar ģenitīveni (pieklāvums):

*Pēc Ventspils Brīvostas pārvaldes pasūtījuma Ventas labajā krastā top 280 metru gara sauskraavu dzilūdens **piestātne**, kuru paredzēts izmantot galvenokārt kālija sāls iekraušanai lieltonnāžas kuģos. (www.diena.lv)*

2. SINTAKTISKIE SAKARI APZĪMĒTĀJU VIRKNĒS

Vairums vārdu, kas veido teikumu, ir pēc formas un nozīmes vairāk vai mazāk savā starpā cieši saistīti dažādos sintaktiskos savienojumos.

Teikumā - gan vienkāršā, gan saliktā - un vārdu savienojumos pastāv divi sintaktisko sakaru pamatveidi: sakārtojums, ja sintakses vienības ir neatkarīgas cita no citas, un pakārtojums, ja viena sintakses vienība ir atkarīga no otras sintakses vienības. Abu pamatveidu pretstatījums balstās uz pazīmi - atkarības esamība / atkarības neesamība. Sakārtojums un pakārtojums atšķiras ar saistīto elementu dažādajām funkcijām un ar saistījuma izteikšanas līdzekļiem. (Ceplītis, Rozenbergs, Valdmanis 1989: 13).

Apzīmētāji, kuri savā starpā savirknējas pakārtojuma sakarā, kopā ar neatkarīgo komponentu veido vārdkopu. Apzīmētāji, kuri savā starpā savirknējas sakārtojuma sakarā, ir vārdvirkne jeb vārdrinda. Tātad „pakārtojuma sakars ir starp sintaktiski nelīdztiesīgām vienībām — neatkarīgu komponentu (vārdu vai teikuma daļu) un atkarīgu komponentu (vārdu vai teikuma daļu)”. (VPSV 2007: 274). „Sakārtojuma sakars ir starp sintaktiski līdztiesīgām vienībām — vienlīdzīgiem teikuma locekļiem, vārdu savienojumiem vai teikuma daļām”. (VPSV 2007: 403).

D. Nītiņa raksta, ka vārdsavienojumi nerodas haotiski, bet veidojas pēc noteiktiem likumiem un katrai valodai raksturīgi savi vārdu vai vārdformu saistījuma tipi, savi vārdsavienojumu veidošanas paņēmieni un līdzekļi. Vārdsavienojumu tipu nosaka sintaktiskais sakars jeb attiecsmes starp komponentiem: vārdiem un vārdformām. Starp apzīmētājiem virknēs realizējas vai nu sakārtojuma, vai pakārtojuma sakars. (Nītiņa 2007: 81).

2.1. Sakārtojuma sakars

„Sakārtojums ir sakars starp sintaktiski līdztiesīgām vienībām – vienlīdzīgiem teikuma locekļiem, vārdu savienojumiem vai teikuma daļām, piemēram, *mazs, bet gudrs.*” (VPSV 2007:335).

Sakārtojuma sakars starp komponentiem ir vārdu savienojumos, kas nosauc vairākas dažādas vai arī vairākas vienādas, patstāvīgas, paralēli eksistējošas, savā starpā relatīvi neatkarīgas īstenības parādības. Vārdi, kas veido sakārtotus savienojumus jeb vārdvirknes, tās var saukt arī par vārdrindām, visbiežāk pieder pie vienas vārdu šķiras. (MLLVG II 1962: 3.-

4). „Vārdrinda jeb vārdvirkne ir vārdu savienojums, kura komponenti saistīti sakārtojumā, piemēram, *strauti, upes un ezeri; vai nu viens vai otrs.*” (VPSV 2007:435). Par atribūtu vārdvirknē visbiežāk ir lietvārdi un adjektīvi, arī divdabji. Atsevišķos komponentus vārdvirknē var saistīt saikļi. Tātad sakārtojuma sakars ir tādas attieksmes, kad vārdsavienojuma komponenti ir savstarpēji vienlīdzīgi, viens no otra gramatiski neatkarīgi. Šādi vārdsavienojumi teikuma locekļu aspektā ir pamatā vienlīdzīgiem, kā arī atkārtotiem teikuma locekļiem. (Nītiņa 2007: 82).

Izšķir divus vārdvirkņu tipus: blīvījumus un divkāršojumus.

„Blīvējums ir vārdrinda, ko veido vairāki leksiski atšķirīgi vārdi, piemēram, *kalni un lejas; viens vai otrs, vai trešais; ilgi un negribīgi.*” (VPSV 2007: 66). Tātad blīvējums ir sakārtots vārdu savienojums un to veido vairāki leksiski atšķirīgi vārdi lietvārdi, adjektīvi vai citi pilnnozīmes vārdi. Lietvārdi savā starpā ir saskaņoti locījumā, adjektīvi locījumā, skaitlī un dzimtē. Komponentu skaits šādos savienojumos nav ierobežots. (MLLVG II 1962: 4)

To neskar vētras vairs, tam sapņu nava, Vien šalko vēsais, bālais, sausais sniegs. (Sudrabkalns). [Piemērs no MLLVG II 1962: 4. lpp.]

„Divkāršojums ir vārda, vārdu savienojuma vai teikuma daļas pilnīgs atkārtojums tai pašā formā.” (VPSV 2007: 95). Divkāršojums ir sakārtots vārdu savienojums, ko veido kāds pilnnozīmes vārds (atributīvās vārdrindās visbiežāk – lietvārds, adjektīvs) un šā paša vārda atkārtojums, parasti tai pašā formā. Divkāršojumi daudz lietoti latviešu klasiskajās tautas dziesmās, reizēm lietoti arī mūsdienu valodā. (MLLVG II 1962: 4.)

Anna, to noklausījies, aiziet uz blakus istabu un atgriežas ar biezu jo biezu koka vākos iesietu grāmatu. (P. dz. 04.01.2010. - 10.)

Turpmāk autore apskata vienlīdzīgu apzīmētāju virkņu izveidi. „Apzīmētāji teikumā ir vienlīdzīgi, ja tie savā starpā saistīti sakārtojumā, visi ir pakārtoti vienam un tam pašam apzīmējamam vārdam un raksturo šo apzīmējamo vārdu tieši.” (MLLVG II 1962: 395).

Vienlīdzīgi apzīmētāji var būt vieni paši – kad tiem nav klāt teikumu palīglocekļu, kas tos paskaidro:

.. *tāpat katru no mums ietekmē arī skāņu, krāsu, aromātu enerģijas* .. (M. d. 2010. 03. - 14.)

Vienlīdzīgos apzīmētājus var arī paskaidrot vēl kādi apzīmētāji, papildinātāji vai apstākļi:

Katru dienu Jūs redzat smaidošas, par sevi pārlicinātas un skaistas sievietes, visbiežāk – slavenības, kas smaida Jums, no žurnālu vākiem. (M. 2009.12. - 25.)

Svētkos riekstus apzeltī un kar eglītē, apcukurotus un šokolādē apmērcētus kodolus var atrast saldumu paciņās. (M. 2009.12. - 62.)

Bagātā, enerģiskā un visai izskatīgā, bet gados vecā saimnieka Rūdolfā un viņa krustdēla, trūcīgā Kārļa duelis jaunās kalpones Emīlijas dēļ izskatījās patiešām aizraujošs! (P. dz. 04.02.2010. - 5.)

Vienlīdzīgi apzīmētāji var būt gan bezsaikļa saistījumā, gan saistīti ar saikļiem. Bezsaikļa saistījumā vienlīdzīgie apzīmētāji ir ar uzskaitījuma intonāciju. (MLLVG II 1962: 399).

Mazajam Jānītim, kurš jau izaudzis par divdesmit vienu gadu vecu, simpātisku jaunekli, šķiet, nebija citu iespēju, kā vien integrēties muzikālajā vidē.. (N. 2010. 06. 02, 18.)

Kad tu satiecies ar cilvēkiem, kuros ir melna negācija, viņi tavus skaistos, baltos spārniņus aplauž. (P. dz. 04. 01. 2010. - 17.)

Ar saikļiem saistītos vienlīdzīgos apzīmētājus var vienot dažādas nozīmes sakārtojuma saikļi.

Ja vienlīdzīgie apzīmētāji izteikti ar vārdiem, kas izsaka dažādas ar raksturojamo vārdu nosaukto reāliju pazīmes, īpašības, kuras visas vienlaikus piemīt priekšmetam, parādībai vai dzīvai būtnei, tad vienlīdzīgos apzīmētājus saista vienojamie saikļi. (MLLVG II 1962: 399).

.. un to pavadoņiem atrodams ūdens gan šķidrā, gan cietā (ledus), gan gāzveida (tvaiks) stāvoklī. (P. dz. 04. 01. 2010. – 24.)

Tai piedēvē gan antiseptisku, gan pretiekaisuma, gan antialerģisku iedarbību. (M-m. 2009. 12.- 40.)

Lai Jums laba veselība, silta un sirsnīga gada nogale, bet jaunais gads – papildīts ar cerību un labiem notikumiem! (M-m. 2009. 12.- 40.)

Vienlīdzīgos apzīmētājus saista pretstata saikļi, ja vienlīdzīgie apzīmētāji izteikti ar vārdiem, kas nosauc ar apzīmējamo vārdu izteiktajam priekšmetam, parādībai vai dzīvai būtnei piemītošas pretējas pazīmes, īpašības. (MLLVG II 1962: 340).

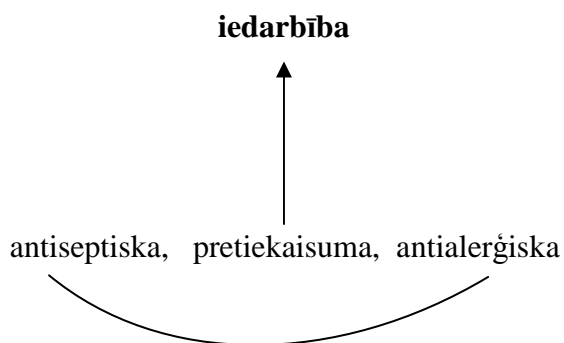
Bagātā, enerģiskā un visai izskatīgā, bet gados vecā saimnieka Rūdolfā un viņa krustdēla, trūcīgā Kārļa duelis jaunās kalpones Emīlijas dēļ izskatījās patiešām aizraujošs! (P. dz. 4. 01. 2010. - 5.)

Ja vienlīdzīgie apzīmētāji izteikti ar vārdiem, kas nosauc ar apzīmējamo vārdu nosauktā priekšmeta, parādības vai dzīvas būtnes dažādas pazīmes, no kurām tikai viena var būt par raksturojamās reālijas pazīmi, tad šādus vienlīdzīgus apzīmētājus vieno šķiramie saikļi. (MLLVG II 1962: 340).

Tāpēc izvēle - viens vai divi kompresori - vienmēr ir strīdīgs jautājums, kurā viss ir atkarīgs no ražotāja. (www.starsserviss.lv)

Vairums nominālu vārdkopu, kurās ietilpst vienlīdzīgi apzīmētāji ir vienkāršas. Šādās vārdkopās ir neatkarīgais komponents, resp., apzīmējamais vārds un vienlīdzīgie atkarīgie komponenti, resp., vienlīdzīgie apzīmētāji. Zīmējot vārdkopas struktūras modeli, vienlīdzīgie apzīmētāji ieņem viena komponenta vietu.

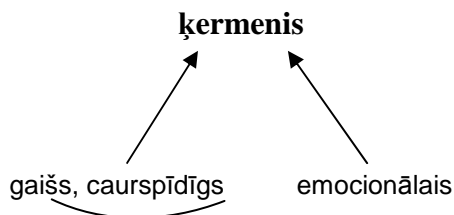
Tai piedēvē gan antiseptisku, gan pretiekaisuma, gan antialerģisku iedarbību. (M-m. 2009. 12. - 40.)



Vārdkopas struktūras modelī redzams, ka vārdkopas atkarīgie komponenti, t. i., vienlīdzīgie apzīmētāji visi ir vienādās attieksmēs attiecībā pret apzīmējamo vārdu un paskaidro to tieši.

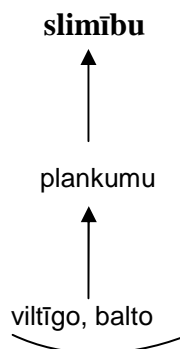
Vienlīdzīgi apzīmētāji var ietilpt arī saliktās un kombinētās vārdkopās.

Gaišs un caurspīdīgs emocionālais ķermenis mēdz būt, kad tas ir kādu spēcīgu jūtu, piemēram, prieka, mīlestības vai naida, uzlādēts, bet apjukums, neizpratne, dalītas jūtas emocionālo ķermeni padara nespodru un tumšu. (M. d. 2010. 03. - 13.)



Vārdkopas struktūras modelī redzams, ka vienlīdzīgie apzīmētāji *gaišs, caurspīdīgs* ieņem viena komponenta vietu saliktā vārdkopā

Viens no sarežģītākajiem gadījumiem viņas dziedināšanas praksē esot bijis ar viltīgo jeb balto plankumu slimību, kad cilvēkam zūd ādas pigmentācija. (P. dz. 04. 12 2010. - 10.)



Vārdkopas struktūras modelī redzams, ka vienlīdzīgie apzīmētāji *viltīgo, balto* ir pakārtoti apzīmētājam *plankumu*, tādējādi tie ietilpst kombinētā vārdkopā.

2.2. Pakārtojuma sakars

„Pakārtojums ir sakars starp sintaktiski nelīdztiesīgām vienībām – neatkarīgu komponentu (vārdu vai teikuma daļu) un atkarīgu komponentu (vārdu vai teikuma daļu)”. (VPSV 2007: 273). Pakārtojuma sakars ir starp diviem komponentiem, no kuriem viens ir galvenais jeb neatkarīgais, otrs – atkarīgais. (Ceplītis, Rozenbergs, Valdmanis 1989: 15).

Visbiežāk vārdi teikumā nostājas pakārtojuma sakarā, kas apliecina valodas uzbūves hierarhisko būtību. Pakārtojuma sakars izpaužas tā, ka viens komponents pakļaujas otram, viens ir neatkarīgais un otrs ir atkarīgais komponents. Vārdsavienojumus, kuros starp komponentiem pastāv pakārtojuma sakars, sauc par vārdkopām. (Nītiņa 2007: 82). Pakārtojuma sakars apzīmētāju virknēs veidojas starp apzīmētāju un apzīmējamo vārdu, kā arī apzīmētājiem savā starpā. Apzīmētāji pakārtojuma sakarā ir nevienlīdzīgi. Uz pakārtojuma sakara veidojas paralēli pakārtotu apzīmētāju virknes un pakāpeniski pakārtotu apzīmētāju virknes. Vārdi, kas veido vārdkopas, var piederēt vai nu pie vienas vai dažādām vārdšķirām.

L. Ceplīša, J. Rozenberga, J. Valdmaņa „Latviešu valodas sintaksē” minētas pazīmes, pēc kurām var raksturot pakārtojumu. Tās ir: atkarīgā komponenta prognozējamība / atkarīgā komponenta neprognozējamība; atkarīgā komponenta obligātums / atkarīgā komponenta neobligātums. Pirmā pazīme attiecas uz pakārtojuma formālo pusi, otra pazīme – uz saturisko pusi. Atkarīgajam komponentam ir prognozējams raksturs, ja galvenais komponents nosaka atkarīgā komponenta morfoloģisko formu. Turpat paskaidrots, ka, piemēram, lietvārdam piemīt īpašība saistīties ar atkarīgo īpašības vārdu, kas atkārtoti lietvārda formu dzimtē, skaitlī, locījumā, tātad lietvārds prognozē iespēju saistīties ar atkarīgo īpašības vārdu un prognozē noteiktu tā formu. (Ceplītis, Rozenbergs, Valdmanis 1989: 15).

Atkarīgajam komponentam neprognozējams raksturs ir tad, ja galvenais komponents neprognozē atkarīgā komponenta morfoloģisko formu, bet to nosaka tā jēga, ko šis atkarīgais komponents ienes konstrukcijā. Atkarīgajam komponentam ir obligāts raksturs, ja galvenajam komponentam nepieciešams pievienot atkarīgo komponentu. Atkarīgajam komponentam neobligāts raksturs ir tad, ja galvenajam komponentam iespējams (nevis nepieciešams) pievienot atkarīgo komponentu, piemēram, *dzeltena puķe*. Šajā piemērā redzams, ka komponents *dzeltena* nav obligāts, taču tas ir prognozējams. (Ceplītis, Rozenbergs, Valdmanis 1989: 15-16).

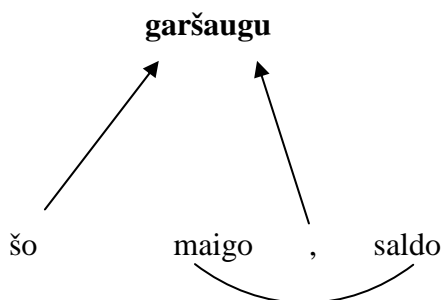
Savstarpējā pakārtojuma sakarā saistīti apzīmētāji veido saliktas un kombinētas vārdkopas. Saliktas vārdkopas veidojas paralēli pakārtotās apzīmētāju virknēs, savukārt kombinētas vārdkopas veidojas pakāpeniski pakārtotās apzīmētāju virknēs.

2.2.1. Paralēli pakārtotu apzīmētāju virknes

Paralēli pakārtotu apzīmētāju virkne ir tāda virkne, kurā atkarīgie komponenti ir tieši pakārtoti neatkarīgajam vārdam. Līdzīgi kā vienlīdzīgu apzīmētāju virknē, arī paralēli pakārtotu apzīmētāju virknē apzīmētāji nepaskaidro tuvāk cits citu, tie visi paskaidro neatkarīgo vārdu.

Paralēli pakārtotu apzīmētāju virkņu vārdkopas struktūras modelis var būt šāds:

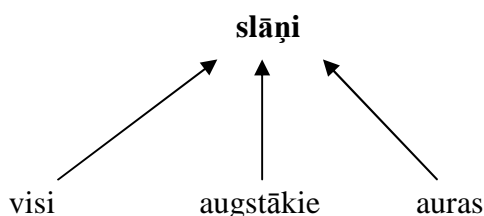
Ja šo maigo un saldo garšaugu lietosi regulāri, sekmēsi holesterīna līmeņa samazināšanos. (M-m. 2009. 12. - 41.)



Šajā vārdkopas struktūras modelī redzams, ka visi pakārtotie komponenti, t. i., apzīmētāji virknē viens no otra nav atkarīgi. Saliktā vārdkopā neatkarīgajam vārdam ir pakārtoti vismaz divi komponenti. Konkrētajā vārdkopas struktūras modelī apzīmētāji *maigo* un *saldo* ieņem viena komponenta vietu, jo tie ir vienlīdzīgi. Tātad šai vārdkopai pakārtoti divi savā starpā nesaistīti atkarīgie komponenti, t. i., *šo* un *maigo, saldo*.

Iespējamas arī tādas paralēli pakārtotas apzīmētāju virknes, kurās neatkarīgajam komponentam pakārtoti trīs savstarpēji paralēli pakārtoti komponenti.

Visi augstākie auras slāņi ir attīstīti tikai tiem cilvēkiem, kas sevi garīgi pilnveido, meditē un ir pievērsušies citām ar garīgo pilnveidošanu saistītām nodarbēm. (M. d. 2010. 03. - 13.)



Šajā saliktas vārdkopas struktūras modelī redzams, ka neatkarīgajam komponentam *slāņi* pakārtoti vārdkopas atkarīgie komponenti – *visi*, *augstākie*, *auras*.

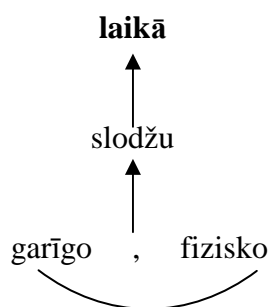
Vairāk par trim paralēli pakārtotiem apzīmētājiem ekscerpētajā materiālā netika atrasts.

2.2.2. Pakāpeniski pakārtotu apzīmētāju virknes

Apzīmētājs, kas tuvāk paskaidro citu apzīmētāju attiecībā pret neatkarīgo komponentu ir pakāpeniski pakārtots. Apzīmētāji šādās virknēs atrodas viens aiz otra un pakāpeniski raksturo apzīmējamu vārdu. Tas vārds, kurš atrodas tieši blakus apzīmējamam vārdam, to raksturo tieši.

Kombinētās vārdkopas var būt ļoti dažādas – ieskatam divi kombinētu vārdkopu modeļi, kuros redzams apzīmētāju pakāpeniskais pakārtojums.

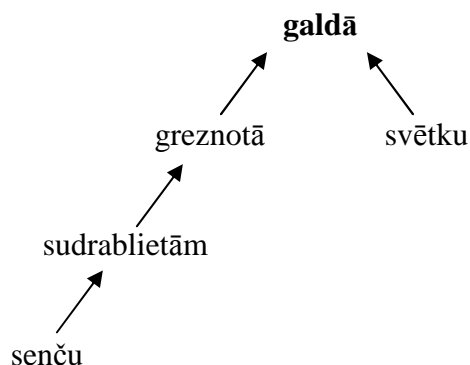
Bišu produkts – ziedputekšņi – uzlabo cilvēka organisma aizsargspējas un cilvēka fizisko izturību garīgo un fizisko slodžu laikā. (M-m. 2009. 12. - 40.)



Šajā vārdkopas struktūras modelī redzams, ka vienlīdzīgie apzīmētāji *garīgo*, *fizisko* ir pakārtoti apzīmētājam *slodžu*, kas pakārtots neatkarīgajam vārdam *laikā*.

Nākamajā vārdkopas struktūras modelī realizējas gan paralēli pakārtoti, gan pakāpeniski pakārtoti apzīmētāji, veidojot kombinētu vārdkopu.

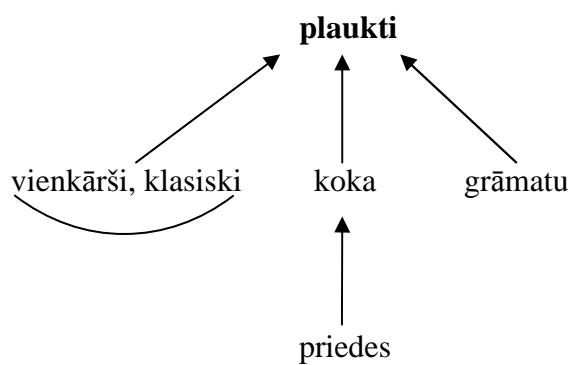
Sveču liesmiņas skaisti rotājas senču sudrablietām greznotā svētku galdā. (M-m. 2009. 12. - 24.)



Šeit redzams, ka apzīmētājs *senču* ir pakārtots apzīmētājam *sudrablietām*, kurš savukārt pakārtots apzīmētājam *greznotā*. Šajā vārdkopā *greznotā* un *svētku* ir savstarpēji paralēli pakārtoti komponenti, tie abi tieši pakārtoti apzīmējamam vārdam.

Būtu vērts apskatīt arī tādas kombinētas vārdkopas modeli, kurā realizējas visi iepriekš apskatītie vārdkopu tipi, proti, tādu teikumu, kurā ir ļoti gara apzīmētāju virkne un kurā ir gan vienlīdzīgi apzīmētāji, gan arī savstarpēji paralēli, gan pakāpeniski pakārtoti apzīmētāji.

Vienkārši, klasiski priedes koka grāmatu plaukti iederēsies jebkurā mājoklī un nezaudēs savu aktualitāti arī pēc daudziem gadiem. (M-m. 2009. 12. - 11.)



Kombinētās vārdkopas modelī redzams, ka vienlīdzīgie apzīmētāji *vienkārši*, *klasiski* ir tiešā pakārtojumā neatkarīgajam komponentam *plaukti*. Atkarīgais komponents *priedes* vispirms paskaidro komponentu *koka*, kurš savukārt ir tiešā pakārtojumā neatkarīgajam vārdam *plaukti*; *grāmatu* ir paralēli pakārtots komponents un apzīmējamo vārdu *plaukti* raksturo tieši.

3. VĀRDU SECĪBA APZĪMĒTĀJU VIRKNĒS

Darba autore lieto terminu „vārdu secība”. Tradicionālajā terminoloģijā bieži lietots termins „vārdu kārta”, bet autore to nelieto, jo termins „kārtā” lietots arī morfoloģijā, runājot par verbu kārtu.

„Vārdu secība ir vārdu (vārdu savienojuma komponentu, teikuma locekļu) savstarpējais izkārtojums, kam ir jēdzieniska un stilistiska nozīme, piemēram, *Tur bija desmit cilvēku* (noteikts skaits) – *Tur bija cilvēku desmit* (aptuvents skaits)”. (VPSV 2007: 438).

K. Mīlenbahs raksta: „Visās valodās, kurās attīstījusies vārdu lokāmība, iespējams valodā izsacīt diezgan gaiši un skaidri attiecību un sakaru starp apzīmētāju un apzīmējamo vārdu.” (Mīlenbahs 2009: 250). Šo sakaru nosaka arī vārdu secība.

T. Porīte raksta, ka atribūtam, salīdzinot ar pārējiem teikuma locekļiem, ir visstabilākā vārdu secības likumība teikumā. (Porīte 1954: 16). Apzīmētājs nostājas pirms apzīmējamā vārda, un starp apzīmētāju un apzīmējamo vārdu nav citu teikuma locekļu.

Tā kā apzīmētāji virknēs biežāk novietojas pirms apzīmējamā vārda un tikai retos gadījumos aiz tā, autore pievērsīsies apzīmētāju virkņu pētīšanai pirms apzīmējamā vārda. Visbiežāk apzīmētāji, kuri atrodas aiz apzīmējamā vārda, ir savrupināti.

Ozoli, samelnējuši un sasprēgājuši, jau varbūt simtiem gadu nosēdējuši slapjajā tumsībā. (J. Jaunsudrabiņš) [Piemērs no MLLVG II 1962: 420. lpp.]

Savrupinātu apzīmētāju secību šai darbā nav paredzēts pētīt.

Šajā darbā dažādi nedalāmi vārdu savienojumi – profesiju nosaukumi, iestāžu nosaukumi, pasākumu nosaukumi u. tml., ja tajos ir vairāki apzīmētāji, tiek uzskatīti par apzīmētāju virknēm, lai gan skolu gramatikās tos uzskata par nedalāmiem vārdu savienojumiem, jo tie veido saliktus nosaukumus. Autore šāda tipa cieši saistītus apzīmētājus uzskata par apzīmētāju virknēm, jo šie savienojumi ir veidoti un strukturēti pēc valodas likumiem. No šāda aspekta skatot nedalāmus vārdu savienojumus, varam secināt, ka uz tiem attiecas tās pašas likumības, kas uz brīviem vārdu savienojumiem. Šādi nosaukumi nav radušies nejauši, bet veidoti pēc sintakses likumiem.

.. *Bērnu klīniskās universitātes slimnīcas Reanimācijas nodaļas un Latvijas Katastrofu medicīnas centra bērnu ārstu reanimatologs* .. (P. dz. 4. 01, 2010. - 52.)

Apzīmētāju secību līdz šim pētījusi T. Porīte. Viņa uzrakstījusi arī nodaļu „Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā” (Apzīmētāja novietojums teikumā), tomēr tur vārdu secība nav skatīta atsevišķi vienlīdzīgu apzīmētāju virknēs, atsevišķi nav pētīta arī vārdu secība paralēli pakārtotās un pakāpeniski pakārtotās apzīmētāju virknēs. Vairākās

apakšnodaļās bakalaura darba autore cenšas noskaidrot likumības, pēc kurām apzīmētāji novietojas vienlīdzīgās, paralēli pakārtotās un pakāpeniski pakārtotās virknēs. Pirms apzīmētāju secības likumību izpētes apzīmētāju virknēs būtu svarīgi noskaidrot vārdu secības funkcijas latviešu valodā.

3.1. Vārdu secības funkcijas latviešu valodā

Vārdu secība ir sintaktisks līdzeklis, ar kuru teikuma locekļi un vārdi, kam teikumā nav teikuma locekļu funkcijas, piemēram, uzruna, iespraudumi, tiek sakārtoti tā, lai teikums iespējami pilnīgi varētu veikt savu komunikatīvo funkciju. Tātad vārdu secība ietver likumības, pēc kurām vārdus novieto teikumā. (MLLVG II 1962: 439).

Latviešu valodā teikuma locekļu secība nav stingri noteikta, jo piederam pie sintētisko valodu grupas, kurā sintaktiskos sakarus biežāk izsaka morfoloģiski ar afiksiem – „vārda vai vārdformas daļām, kas modificē saknes leksisko nozīmi vai izsaka gramatisko nozīmi.” (Paegle 2003: 8). Vārdu secības sintaktiskā funkcija kā sintaktisko attieksmju izteiksmes līdzeklis vairāk raksturīga t.s. analītiskajām valodām – angļu, franču u.c., mazāk – sintētiskajām jeb fleksīvajām valodām – latviešu, lietuviešu, krievu u.c. Analītiskajās valodās zudušo fleksiju dēļ vārdu sintaktiskās attieksmes teikumā nosaka ar palīgvārdu un vārdu secības palīdzību, turpretī sintētiskajās valodās teikuma locekļu savstarpējos sakarus lielākoties norāda vārdu galotnes. (Porīte 1954: 10). B. Ķēdis raksta, ka latviešu valoda ir bagāta fleksijām un tās plaši izmanto kā formālos līdzekļus valodas strukturālo nozīmju izteikšanai, turpretī angļu valoda fleksiju trūkuma dēļ šim nolūkam galvenokārt izmanto vārdu secību. (Ķēdis 1969: 12). Latviešu valodā ar adjektīvu izteiktais apzīmētājs parasti novietojas apzīmējamā vārda priekšā, piemēram:

Lielas bumbieres stāv augļu pilnas kā devīgas mātes. (J. Jaunsudrabiņš). [Piemērs no MLLVG 1962: 439. lpp.]

Teikums būs skaidrs arī tad, ja apzīmētājs nostāsies aiz apzīmējamā vārda, kā tas nereti vērojams dzejā ritma dēļ.

„Nu, *nebēdnes lielās*, pagaidat tik, kad pateikšu mātei, tad gan dabūsit”... (A. Brigadere). [Piemērs no MLLVG II 1962: 439. lpp.]

B. Ķēdis piedāvā piemērus, kuros redzams, kā angļu un latviešu valodā vienas un tās pašas strukturālās nozīmes var izteikt ar dažādiem formāliem līdzekļiem, tātad parādīts, kā tās funkcionē latviešu valodā kā fleksīvā valodā un angļu kā analītiskā valodā:

Peter loves Ann

Annu mīl Pēteris

Abos izteikumos pausta viena un tā pati doma, bet formālie izteikšanas līdzekļi ir dažādi: angļu valodā objekta attieksmi nosaka vārdu secība, bet latviešu valodā – fleksija, konkrētajā piemērā – galotne *u*. (Ķēdis 1969: 12).

Tomēr arī sintētiskajās valodās ir atsevišķi gadījumi, kad vārdu secība ir svarīga sintaktisko funkciju realizācijā. Ievērojamais latviešu valodas sintakses pētnieks K. Mīlenbahs norāda, ka latviešu valoda uzglabājusi diezgan kuplu formu bagātību, tādēļ mūsu valodā nav vērojami stingri vārdu secības likumi, tomēr ikvienā valodā, arī visbagātākā, attīstījušies zināmi vārdu secības likumi; tā arī latviešu valodā. (Endzelīns, Mīlenbahs 1998: 101). Arī A. Lauzis raksta, ka vārdu secība latviešu valodā ir tikai relatīvi brīva un ir gadījumi, kad, mainot vārdu secību teikumā, mainās arī tā saturs. (Lauzis 2009: 67). A. Blinkena savā rakstā par preses valodu raksta, ka ļoti liela nozīme satura precīzā un mērķtiecīgā izteikšanā ir vārdu secībai. Lai arī latviešu valodā ir tā saucamā brīvā vārdu secība, tas nenozīmē, ka vārdu var likt jebkurā vietā. Viņa atzīst, ka pastāv likumības, kuras nosaka gan gramatiski faktori, gan loģiski un jēdzieniski faktori. (Blinkena 1968: 27).

K. Mīlenbahs raksta, ka daudz vārdu mūsu valodas apziņā savirknējušies zināmā secībā, ka citādi nostādīti tie aizskartu mūsu valodas apziņu. Piemēram, visos gadījumos mēs sakām *gultas kāja nevis kāja gultas*. (Endzelīns, Mīlenbahs 1993: 167).

Mūsdienu literārās valodas gramatikā minētas divas vārdu secības funkcijas latviešu valodā, tāpat arī T. Porīte un B. Ķēdis min divas funkcijas – gramatisko un stilistisko, jo latviešu valodniecībā pētījumi šajā virzienā uzsākti samērā vēlu. I. Lokmane u. c. valodnieki jaunākos pētījumos minējuši vēl trešo funkciju – komunikatīvo. Arī darba autore šķir trīs vārdu secības funkcijas – gramatisko, komunikatīvo un stilistisko.

3.1.1. Gramatiskā funkcija

Kā iepriekš tika noskaidrots, latviešu valodā, tāpat arī lietuviešu, krievu un citās fleksīvās valodās, sintaktiskos sakarus teikumā parasti nosaka ar vārda gramatiskajām formām, tomēr arī fleksīvās valodās vārdu secība var būt svarīga sintaktisko funkciju izteikšanā.

Vārdu secības likumi stingri nosaka atsevišķu teikuma locekļu un vārdu novietojumu teikumā, lai ar teikumu izsakāmais saturs būtu skaidrs, precīzs un nebūtu pārprotams. (MLLVG II 1962: 440)

1) Noteikta vārdu secība ir svarīga teikumos ar dažādas nozīmes vārdformām – homoformām. Piemēram, latviešu valodā sakrītot sieviešu dzimtes daudzskaitļa nominatīva formai ar akuzatīvu, vārdu secība ir būtiska:

mātes mīl meitas un meitas mīl mātes.

Arī krievu valodā tāpat:

мать любит дочь un дочь любит мать

Minētajā piemērā vārdu *mātes* un *meitas*; *мать* un *дочь* sintaktiskās funkcijas nosaka to novietojums teikumā. (Porīte 1954: 11-12; Lokmane 2010: 61). Abu vienādo locījumu formu dēļ teikuma priekšmeta un papildinātāja novietojums ir būtisks. Lai teikums nebūtu pārprotams, teikuma priekšmetam jāatrodas teikuma sākumā, pēc tā seko izteicējs, tad papildinātājs.

2) Kā raksta I. Lokmane, vārdu secība svarīga arī tādos gadījumos, kad viena un tā pati vārdforma var veikt dažādas sintaktiskas funkcijas:

a) Ja nominālā izteicējā ietilpst lietvārds vai lietvārda aizstājējs – vietniekvārds -, izteicēju dažkārt grūti šķirt no teikuma priekšmeta, tie abi ir predikatīvā kodola komponenti. Šādos gadījumos svarīga vārdu secība – teikuma priekšmets atrodas pirms izteicēja: *Māksla ir pretošanās. Pretošanās ir māksla.* Pirmajā gadījumā *māksla* ir teikuma priekšmets, bet otrajā – nomināla izteicēja daļa. (Lokmane 2009a: 114) I. Lokmane raksta, ka lietvārdu teikuma priekšmeta funkcijā lieto, lai nosauktu konkrētu reāliju vai reāliju kopumu, izteicēja funkcijā – lai raksturotu, piedēvētu kādu pazīmi vai pazīmju kopumu. (Lokmane 2009a: 116).

b) Adjektīvs nominatīvā atkarībā no vietas teikumā var būt apzīmētājs, izteicējs vai sekundāri predikatīvs komponents. Piemēram, teikumā *Ir vēls vakars* adjektīvs *vēls* ir apzīmētājs, bet teikumā *Vakars ir vēls* - nomināla izteicēja daļa. „Teikuma dziļā semantiskā struktūra ir vienāda, atšķiras vārdformu komunikatīvā nozīmība.” (Lokmane 2010: 62).

K. Mīlenbahs rakstījis, ka izteicēja un apzīmētāja dažādība nemaz nav tik liela, „jo visi teikuma priekšmeta (papildinātāja) apzīmētāji cēlušies no izteicējiem.” (Mīlenbahs 2009: 254).

Teikumā *Atausa skaista diena* adjektīvs *skaista* ir apzīmētājs, jo atrodas lietvārda, t. i., raksturojamā vārda priekšā, bet teikumā – *Diena atausa skaista* - sekundāri predikatīvs komponents, jo atrodas tuvāk izteicējam. (Lokmane 2010: 62).

c) Lietvārds un vietniekvārds datīvā var būt teikuma priekšmets vai papildinātājs. Piemēram: *Man jums kas jāsaka. Jums man kas jāsaka.* (Lokmane 2010: 62).

d) „Darbības vārds nenoteiksmē var būt teikuma priekšmets vai izteicējs: *Dzīvot ir mīlēt. Mīlēt ir dzīvot.*” (Lokmane 2010: 62).

3.1.2. Komunikatīvā funkcija

Komunikatīvā jeb saziņas funkcija ir pati svarīgākā valodas funkcija sabiedrībā. Tās uzdevums ir nodrošināt sociālās attiecības. Saziņā piedalās subjekts, kas producē valodu, adresāts, uz ko tā ir vērsta, un objekts – tas, par ko ir runa. (Freimane 1993: 7)

Teorija par teikumu kā komunikatīvu vienību vislabāk izstrādāta čehu valodnieku darbos. Pamatus tai licis Prāgas lingvistiskās skolas pārstāvis V. Matēziuss (Vilem Mathesius). (Freimane 1985: 9). Viņš definējis teikuma aktuālo dalījumu un nošķīris to no formālā dalījuma – gramatiskā subjekta un gramatiskā objekta. V. Matēziuss rakstījis, ka valodās ar brīvu vārdu secību viens no svarīgākajiem aktuālā dalījuma rādītājiem ir vārdu secība. (Matēziuss 1967: 239).

I. Lokmane raksta, ka latviešu valodā vārdu secība tikai atsevišķos gadījumos nosaka sintaktisko funkciju, tādēļ komunikatīvā funkcija latviešu valodā ir vārdu secības galvenā funkcija. Tā rāda teikuma aktuālo dalījumu jeb informācijas struktūru. Tātad, mainot vārdu secību teikumā, sintaktiskā funkcija nemainās, bet mainās izteikuma komunikatīvais nolūks, piemēram,

Mūsu pārsteigums bija liels. Liels bija mūsu pārsteigums. Tu esi tāds. Tāds tu esi! (Lokmane 2010: 64). Šeit redzams, ka viena un tā pati sintaktiskā struktūra dažādos izteikumos atšķiras ar vārdu secību, kā arī ar uzsvaru un intonāciju.

I. Freimane vārdu secības komunikatīvo funkciju skata dinamiskā aspektā. Viņa raksta, ka viens teikums kā statiska valodas vienība var veidot vairākas dinamiskas jeb komunikatīvas vienības, ja tas atkarībā no komunikatīvā uzdevuma tiek lietots atšķirīgās runas situācijās un kontekstos. Vienam teikumam kā valodas vienībai atbilst vairāki

komunikāti kā runas vienības; katram komunikātam ir cita intonācija un loģiskais uzsvars; mainās arī vārdu secība. Katrs teikums pauž kādu noteiktu informāciju, un bieži vien no šīs informācijas ir atkarīga teikuma komunikatīvā izveide. (Freimane 1985: 9).

Komunikatīvā vārdu secība rāda teikuma aktuālo dalījumu, kura komponenti ir tēma un rēma. Teikuma aktuālais dalījums ir konsituatīvi nosacīts teikuma dalījums aktuālā un mazāk aktuālā informācijā. (VPSV 2007: 388). Tēma ir izteikuma daļa, kas ir ziņojuma sākumpunkts un pauž informāciju par ziņojuma priekšmetu, piemēram, *Grāmata ir uz galda*. Tēma visbiežāk izsaka jau zināmo informāciju, kam piesaista jauno informāciju. Teikumos ar tiešo vārdu secību tēma vienmēr atrodas sākumā. (VPSV 2007: 394). Savukārt rēma ir izteikuma daļa, kas ir ziņojuma galvenais saturs un pauž informāciju par tēmu, piemēram, *Grāmata ir uz galda*. Rēma visbiežāk izsaka jauno informāciju un teikumos ar tiešo vārdu secību vienmēr ir beigās. (VPSV 2007: 325). Arī B. Ceplīte un L. Ceplītis raksta, ka vārdu secību nosaka tendence novietot teikuma vai tā daļas beigās vārdu, kas ietver jauno, svarīgāko informāciju (rēmu). (Ceplīte B., Ceplītis L. 1991: 152).

Izteikuma aktuālais dalījums pētīts arī Ceplīša, Rozenberga, Valdmaņa „Latviešu valodas sintaksē” (Ceplītis, Rozenbergs, Valdmanis 1989: 99-102). „Izteikuma aktuālais dalījums ir sintaktiska kategorija, kas atspoguļo izteikuma jēdzienisku dalījumu divās daļās atbilstoši komunikatīvajam uzdevumam.” Turpat teikts, ka tas ir konsituatīvi nosacīts teikuma dalījums aktuālā un mazāk aktuālā informācijā. Izteikums ir atšķirīga sazināšanās vienība, kam mutvārdu runā ir noteikta intonācija, bet rakstos – noteiktas pieturzīmes. Tas ir jēdzienisks dalījums divās daļās, kas organizē izteikumu tā, lai sniegtu to informāciju, kura veido konkrētā sazināšanās akta būtību un kuras nodošanai šis sazināšanās akts notiek. Izteikuma daļas ir 1) Izteikuma pamats, tas, kas zināms vai viegli saprotams no iepriekšējā teksta, un 2) tas, ko autors paziņo par šo doto, zināmo, saprotamo. Iepriekš doto, zināmo sauc par izteikuma tēmu, jauno informāciju sauc par izteikuma rēmu. Izteikuma aktuālā dalījuma komponenti ir tēma un rēma. (Ceplītis, Rozenbergs, Valdmanis 1989: 99).

Labākai tēmas un rēmas izpratnei doti trīs izteikumu piemēri, kurus piedāvājusi B. Saulīte. B. Saulīte ierastā S (subjekts) V (verbs) O (objekts) vietā lietojusi apzīmējumus S (subjekts) P (predikāts) O (objekts). Izklāstot B. Saulītes atzinumus, tiek saglabāti viņas piedāvātie apzīmējumi SPO.

(1)

Dzīvoja (P) meitenīte (S)
Rēma
jaunā informācija

B. Saulīte norāda, ka šajā izteikumā visa informācija ir jauna, subjekts ir nenoteikts, jauns. Nākamajos teikumos katru atsevišķu izteikumu ievada zināmā informācija – tēma, aiz tās seko jaunā informācija – rēma.

(2)

Viņai	bija (P) pīrādziņi (S)
Tēma	rēma
dotā informācija	jaunā informācija

Otrajā izteikumā dotā informācija ir izteikta ar brīvo paplašinātāju - determinantu teikuma sākumā. Teikuma beigās atrodas jauns un nenoteikts subjekts.

(3)

Viņa (S)	tos (O) nesa (P) vecmāmiņai (O)
tēma	rēma
dotā informācija	jaunā informācija

B. Saulīte norāda, ka, analizējot netiešu SPO novietojumu dominē secība SOP. B. Saulīte secinājusi, ka gadījumos, ja teikums sākas ar subjektu, subjekts sakrīt ar tēmu, bet, ja subjekts atrodas teikuma beigās un teikums sākas ar determinantu, subjekts, kas izteikts ar nominālu vārdkopu, visbiežāk pauž jauno informāciju. (Saulīte 2009: 89-90).

I. Kovtunova raksta, ka aktuālā dalījuma komponentus var noteikt, noskaidrojot, uz kādu jautājumu atbild teikums. Atbilde uz jautājumu visbiežāk ir izteikuma rēma. (Ковтунова 2002: 9). Arī I. Lokmane par to raksta un min piemērus: *Šis zemnieks audzē strausus* parāda noteiktas reāliju attieksmes, bet saziņā kāds no teikuma komponentiem ir svarīgāks. Atkarībā no tā uz kādu jautājumu teikums atbild, mainās tā aktuālais dalījums: *Kas audzē strausus? Ko šis zemnieks dara? Ko šis zemnieks audzē?* (Lokmane 2010: 65).

A. Blinkena raksta, ka vārda novietojums cieši saistīts ar teikuma jēdzienisko centru, ar teikuma intonatīvo skanējumu, ar loģiski uzsvērtajiem un neuzsvērtajiem vārdiem. To vārdu, kas teikumā ir vairāk nozīmīgs, kas izsaka jauno (noteikta konteksta sakarā), latviešu valodas teikumā novieto vai nu teikuma sākumā, vai teikuma beigās. Šāds vārdu novietojums vislabāk atklāj teksta loģisko virknējumu un veido teksta intonatīvo plūdumu. (Blinkena 1968: 27).

Latviešu valoda pieder pie SVO tipa valodām, jo raksturīgā locekļu secība ir – teikuma priekšmets (subjekts), izteicējs (verbs), papildinātājs (objekts). Teikuma priekšmetam novietojoties pirms izteicēja, vārdu secība teikumā ir tieša. Tiešā vārdu secība izsaka teikuma pamatinformāciju bez emocionālas vai stilistiskas papildinformācijas. Tā nebalstās uz

konteksta un to nenosaka kāds īpašs komunikatīvs nolūks vai uzsvars. (VPSV 2007: 403). Piemēram, ar adjektīvu vai divdabi izteiktais saskaņotais apzīmētājs, parasti ir apzīmējamā vārdam priekšā.

Annele aizskrien, izbradā rasaino zāli, kas paliek izrakstīta platām, melnām vīlēm.

(A. Brigadere). [Piemērs no MLLVG II 1962: 439. lpp.]

Parasti izteikuma daļa, kas pauž informāciju par ziņojuma priekšmetu (tēmu), atrodas teikuma sākumā, bet izteikuma daļa, kas ir ziņojuma galvenais saturs un pauž informāciju par tēmu (rēma), atrodas teikuma beigās. Netiešā jeb apgrieztā vārdu secība teikumā ir tad, ja zināmu gramatisku vai stilistisku nosacījumu dēļ kāda teikuma locekļa vai vārda novietojuma ziņā ir atkāpe no tā parastā novietojuma. Tātad tiek realizēts vārdkopas komponentu vai teikuma aktuālā dalījuma komponentu apgriezts novietojums un izsaka stilistisku vai emocionālu papildinformāciju. (Lokmane 2010: 60). Piemēram, izteicējs atrodas pirms teikuma priekšmeta:

Nodunēja zeme. (A. Grigulis). [Piemērs no MLLVG II 1962: 440. lpp.]

Šādā gadījumā netieša vārdu secība var būt saistīta ar īpašu komunikatīvu nolūku.

Holandiešu valodnieks S. Diks skaidro tēmas un rēmas izpratni. Viņš tās apzīmē kā divas dimensijas un apskata diskursā. „Diskurss – teksts mijiedarbē ar apkārtējo pasauli – sociāliem, psiholoģiskiem, kultūras un citiem faktoriem. Runātais vai rakstītais teksts kā valodas saziņas akts.” (VPSV 2007: 93). Tēma ir saistīta ar būtību par kuru informācija diskursā ir paredzēta vai pieprasīta. Tēma attiecas uz dalībniekiem diskursa struktūrā. Tātad tēma ir tas, par ko tiek runāts. Rēma piesaistās tām informācijas daļām, kuras ir vissvarīgākās, tā veicinot diskursa attīstību. Tātad rēma sniedz informāciju par tēmu. (Dik 1997: 312).

Aktuālā dalījuma izteikšanas līdzekļi ir:

- 1) Vārdu secība. Tēma parasti atrodas teikuma sākumā, rēma – teikuma beigās.
- 2) Izteikuma intonācija un uzsvars Rēma ir uzsvērta, tēma nav uzsvērta.
- 3) Īpaši marķētāji rēmas izteikšanai, piemēram, partikulas: **Tad** tāds // tu esi!

Tieši viņš // man to teica.

- 4) Īpašas sintaktiskas konstrukcijas tēmas izteikšanai (*Kas attiecas uz studentiem, viņi nav aicināti*) un rēmas izteikšanai (*Tas ir viņš, kas man to teica*). (Lokmane 2010: 66).

Bakalaura darba autore uzskata, ka svarīgākie ir rēmas izteikšanas līdzekļi, jo tie dod plašāku informāciju nekā tēma un pauž izteikuma galveno saturu.

Nākamajā apakšnodaļā tiek apskatīta vārdu secības stilistiskā funkcija. Dažkārt to grūti nošķirt no komunikatīvās funkcijas.

3.1.3. Stilistiskā funkcija

Vārdu secība var būt arī stilistisks līdzeklis, kas dod valodai iespēju teikuma saturu niansēt ar dažādām nozīmju niansēm. (MLLVG II 1962: 441). Vārdu secības stilistiskā funkcija ir tuva komunikatīvajai funkcijai un bieži tās grūti nošķirt vienu no otras. I. Lokmane raksta, ka tradicionāli par stilistiku dēvētā vārdu secības funkcija mūsdienu lingvistisko atziņu gaismā ir komunikatīva; tā izsaka stilistisku un emocionālu papildinformāciju. (Lokmane 2010: 66).

Par vārdu secības stilistisko funkciju var runāt tad, ja noteikti vārdu secības tipi saistīti ar kādu funkcionālo stilu. (Lokmane 2010: 66). Dažādās klasifikācijās figurē vieni un tie paši stili (ar lielākām vai mazākām atšķirībām terminoloģijā un īpatnībām tās saturā). Tie ir:

- 1) zinātniskās un populārzinātniskās valodas stils,
- 2) lietišķo rakstu valodas stils,
- 3) publicistikas valodas stils,
- 4) literārās sarunvalodas stils,
- 5) daiļliteratūras valodas stils. (Rozenbergs 1995: 82).

I. Lokmane raksta, ka valodas līdzekļu izvēle noteiktā saziņas situācijā (īpaši daiļliteratūrā un publicistikā) pārsniedz viena stila robežas. Publicistikā tiek izmantoti gan lietišķā un zinātniskā, gan sarunvalodas un poētiskā stila elementi. (Lokmane 2009b: 5). Arī J. Rozenbergs raksta, ka starp stiliem nav stingru robežu. (Rozenbergs 1995: 83).

G. Solganiņiks min galvenās stila funkcijas: zinātniskajā stilā – informatīvā un izziņas funkcija, lietišķajos rakstos – sabiedrisko attiecību regulēšanas funkcija, publicistikā – ietekmējošā funkcija, literārā sarunvalodā – saziņas funkcija un daiļliteratūrā – estētiskā funkcija. (Солганик 2003: 173 – 174).

Rozenbergs min vēl šādas publicistiskā stila funkcijas: informējošā, izglītojošā, audzinošā, popularizējošā, organizējošā un izklaidējošā funkcija. (Rozenbergs 1995: 92).

I. Lokmane raksta, ka publicistiskajā stilā aktualizācijas dēļ veido teikumus ar netiešu vārdu secību. Piemēram, apzīmētāja novietojums aiz apzīmējamā vārda vairumā gadījumu ir stilistiski marķēts (un reizē emocionāli ekspresīvs) Lielākas ekspresivitātes dēļ autors var izvēlēties citādu vārdu novietojumu.

Ubags tāds! Oga saldā. Oga sūrā.

Šādi ekspresīvi teikumi sastopami arī poētiskajā valodā un sarunvalodā. Tieša vārdu secība raksturīga zinātnes un lietišķo rakstu valodai. (Lokmane 2010: 60-61;67).

Ekscerpētajā materiālā šāda tipa apzīmētāju virknes netika atrastas, tādēļ var secināt, ka komunikatīvā funkcija ir svarīgāka.

Turpmākajā apakšnodaļā autore pievēršas vārdu secībai vienlīdzīgu apzīmētāju virknēs.

3.2. Vārdu secība vienlīdzīgu apzīmētāju virknēs

Vienlīdzīgu apzīmētāju secība virknē ir diezgan brīva, jo, mainot to secību, teikumā izteiktā doma nemainās:

Pagātnē bija tabu jautājumi: kurdu, romu, un alavītu minoritātes, strādnieku tiesības, sieviešu loma sabiedrībā, bērnu tiesības. (D. 03. 03. 2010. – 3.)

Lotosa efekts nav vienīgais atklājums, ko zinātnieki izdarījuši, pateicoties ēģiptiešu, indiešu un ķīniešu svētajam augam. (M. d. 2010. 03 - 13.)

Nerunāju par skandāliem ap Griekijas un potenciāli arī Spānijas, Portugāles un Īrijas finansēm, lai gan arī šie aspekti var negatīvi ietekmēt Eiropas ekonomiku kopumā. (www.kapitals.lv)

Tomēr būtu svarīgi noskaidrot, vai pastāv arī tādas likumības, pēc kurām vienlīdzīgi apzīmētāji virknēs novietojas cits aiz cita.

Ekscerpētajā materiālā redzams, ka vienlīdzīgi apzīmētāji virknē parasti pieder pie vienas vārdšķiras, visbiežāk tie ir adjektīvi vai lietvārdi, tādēļ apzīmētāju secība turpmāk tiek pētīta vienlīdzīgu apzīmētāju virknēs, kuras izteiktas ar šīm - biežāk lietotajām - vārdšķirām.

Būtu vērts noskaidrot, vai tās vienlīdzīgu apzīmētāju secības likumības, kas bija spēkā pirms aptuveni 50 gadiem (precīzāk 1962. gadā), kad izdots līdz šim plašākais sējums par latviešu valodas sintaksi „Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikas” 2. daļa, ir spēkā arī mūsdienās.

„Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā” teikts, ka pēc zināmām vārdu secības likumībām mēdz novietoties ar adjektīvu izteikti apzīmētāji, kas izsaka kādas parādības vai priekšmeta apjomu. Apjomu raksturojošs apzīmētājs novietojas tālāk no apzīmējamā vārda. (MLLVG II 1962: 449) Ekscerpētajā materiālā redzams, ka šī likumība spēkā joprojām.

Arī valsts programmas paredz, ka cilvēki dzīvos ilgi un sabiedrība novecos, tāpēc arī plāno, ko ar šo l.i.e.l.o. un vērtīgo sabiedrības daļu iesākt. (P. dz. 04. 01. 2010. - 21.)

Mīkla kā mazs, dzīvs, balts dzīvnieciņš locījās manos pirkstos un nesējās ne mezglā, ne pušķī. (M-m. 2009. 12. - 53.)

Lielie un slavenie viesnīcu kompleksi vēl nav ieņēmuši šo skaisto kūrortu tāpēc šeit Jūs izbaudīsiet komfortablu atpūtu .. (www.atravel.lv)

Lidojuma laikā būtu nepieciešami efektīvi enerģijas avoti – mazi un droši kodolreaktori, turklāt degvielas rezerves reiz nāksies papildināt, un skaidri jāzina, kā to izdarīt. (www.2v.lv)

Izskatās, ka Intel nopietni pievērsies mazajām un mobilajām iekārtām, ko pārsvarā apzīmē ar MID (Mobile Internet Device). (www.nekur.lv)

„Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatikā” arī teikts, ka apzīmētājs, kas izsaka kāda priekšmeta vai parādības vecumu, piemēram, *jauns*, *vecs*, parasti atrodas tālāk no apzīmējamā vārda. (MLLVG 1962: 449) Ekscerpētais materiāls parāda, ka vairākumā gadījumu tā ir:

.. slimnīcas attīstības koncepcija paredz būvēt jaunu, modernu kompleksu .. (N. 2010.12.04. - 6.)

„Batuan” – vecs un slavens mākslas centrs. (www.travellatvia.lv)

Mūsu jaunajā „Zparks TV” katru nedēļu tiek ievietoti jauni un interesanti video sižeti "NP Extra", ko veido "TV Parks" sadarbībā ar „ZParks” portālu. (www.zparks.lv)

Ora Ito ir jauna un talantīga dizainera pienemtais vārds, kurš nu jau iegūvis zīmola cienīgu statusu. (www.tribine.lv)

Tomēr apzīmētājs, kas izsaka vecumu, var novietoties arī tuvāk apzīmējamam vārdam:

Bagātā, enerģiskā un visai izskatīgā, bet gados vecā saimnieka Rūdolfa un viņa krustdēla, trūcīgā Kārļa duelis jaunās kalpones Emīlijas dēļ izskatījās patiešām aizraujošs! (P. dz. 04. 02. 2010. - 5.)

Piemērā redzams, ka apzīmētāju, kuru grib īpaši izcelt, t. i., *vecā* novieto tuvāk apzīmējamam vārdam, tas arī nošķirts ar pretstatījuma saikli *bet*, kas apliecina šā apzīmētāja uzsvērumu.

Domājams, ka, lai arī biežāk ar apjomu un vecumu izteikti apzīmētāji novietojas virknes priekšgalā, šādu secību nevarētu uzskatīt par obligātu.

Ekscerpētais materiāls parāda, ka apzīmētājs, kas izsaka krāsu, var novietoties tuvāk apzīmējamam vārdam. (Par to arī MLLVG II 1962: 450)

Kad tu satiecies ar cilvēkiem, kuros ir melna negācija, viņi tavus skaistos, baltos spārniņus aplauž. (P. dz. 04. 01. 2010. - 17.)

Mīkla kā mazs, dzīvs, balts dzīvniecīš locījās manos pirkstos un nesējās ne mezglā, ne pušķī. (M-m. 2009. 12. - 53.)

Arī šajos piemēros, domājams, vienlīdzīgu apzīmētāju maiņa neapgrūtinātu teikumu uztveri, ja nu vienīgi vairāk akcentētu kādu no apzīmētājiem.

Tika novērots, ka vairākzilbju vārds biežāk mēdz novietoties tuvāk apzīmējamam vārdam, jo šāds novietojums padara raitāku teikuma izrunu. (par to arī MLLVG II 1962: 450)

Gaišs un c.a.u.r.s.p.ī.d.ī.g.s. emocionālais ķermenis mēdz būt, kad tas ir kādu spēcīgu jūtu, piemēram, prieka, mīlestības vai naida, uzlādēts .. (M. d. 2010. 03. - 13.)

Lai Jums laba veselība, silta un sirsnīga gada nogale, bet jaunais gads – piepildīts ar cerību un labiem notikumiem! (M-m. 2009. 12. - 7.)

Augoša atdeve piemīt nodarbēm, kur, palielinot radīto preču vai pakalpojumu apjomu, samazinās pašizmaksa pat bez papildu uzlabojumiem. (www.kapitals.lv)

Arī angļu valodā īsāku apzīmētāju mēdz novietot pirms garāka – *a soft, comfortable chair.* (Eastwood 2002: 257.)

Lielākoties ar lietvārda ģenitīvu izteiktiem vienlīdzīgiem apzīmētājiem vārdu secība virknē ir brīva, tomēr autore novērojusi dažas likumības, kas varētu noteikt apzīmētāja novietojumu virknē.

Ja ar lietvārda ģenitīvu izteikti vienlīdzīgi apzīmētāji nosauc kādus notikumus, kuri laika ziņā seko cits citam, arī apzīmētāju virknē tos novieto hronoloģiskā secībā:

Pašreiz saistošie noteikumi „Pirmsskolas vecuma bērnu reģistrācijas, uzņemšanas un atskaitīšanas kārtība .. (N. 2010. 12. 04. - 7.)

Tuvāk apzīmējamam vārdam novietojas tas apzīmētājs, kas darināts no iepriekš minētā apzīmētāja.

Protams, cilvēkus visupirms interesē to dārgakmenu un pusdārgakmenu dziednieciskās īpašības, kas tiek izmantoti rotām. (M. d. 2010. 03. - 4.)

Cietu rudzu un kviešu maizi, pienu un skābpiena produktus .. (M. d. 2010. 03. – 17.)

Izpētot vienlīdzīgu apzīmētāju secību virknēs, var secināt, ka lielākoties vārdu secība tajās ir brīva. Apzīmētāju secība vienlīdzīgu apzīmētāju virknē varētu būt atkarīga no ritma, to varētu ietekmēt zilbju skaits vārdā, kā arī apzīmētāja izteiktais saturs, tuvāk apzīmējamam vārdam var novietot to apzīmētāju, kuru vēlas vairāk akcentēt.

3.3. Vārdu secība paralēli pakārtotu apzīmētāju virknēs

Paralēli pakārtotu apzīmētāju virknēs vārdu secība daudz stingrāk noteikta nekā vienlīdzīgu apzīmētāju virknēs. Tas apzīmētājs, kas jēdzieniski ciešāk saistīts ar neatkarīgo komponentu, nostājas tam vistuvāk.

Ar lietvārda ģenitīvu un adjektīvu izteikti apzīmētāji, no kuriem lietvārda ģenitīvs jēdzieniski tuvāks:

Mūsu galaktikā konstatēti milzīgi ūdens mākoņi .. (P. dz. 4. 01. 2010. - 24.)

Otrs darba noformēšanas veids varētu būt, ja izšuvums tiek oderēts ar stingru audumu – brezentu, darba tērpu audumu, blīvu, smalku maisa drēbi vai tamlīdzīgi. (M-m. 2009. 12. - 6.)

Lai Jums laba veselība, silta un sirsnīga gada nogale, bet jaunais gads – piepildīts ar cerību un labiem notikumiem! (M-m. 2009. 12. - 7.)

Vieni šeit redz lētu izejvielu avotu lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, enerģētikā.. (www.kapitals.lv)

.. otri – sanitāro kordonu Eiropas atdalīšanai no NVS, militāro zonu Krievijas distancēšanai, citi – lētu tranzīta koridoru .. (www.kapitals.lv)

.. vēl citi – lai arī ne visai prasīgu, tomēr nelielu patēriņa tirgu precēm un pakalpojumiem, vēl citi – piekto kolonnu Eiropas Savienībā. (www.kapitals.lv)

Apskatot ekscerpēto materiālu, var secināt, ka vārdu secība šajos teikumos nav maināma. Lietvārda ģenitīvs ir ļoti ciešā saistībā ar apzīmējamo vārdu. Ja apmainītu vietām lietvārda ģenitīvu ar adjektīvu un sacītu - *ūdens milzīgi mākoņi, maisa smalku drēbi, gada sirsnīga nogale, izejvielu lētu avotu, tranzīta lētu koridoru, patēriņa nelielu tirgu* teikumā izteiktā doma būtu grūti uztverama. Piemēram, pirmajā teikumā vārds *milzīgi* semantiski raksturo visu vārdkopu *ūdens mākoņi*, tādēļ *ūdens milzīgi* būs neloģiski, jo tas nav jebkurš *milzīgs mākonis*, bet tieši *milzīgs ūdens mākonis*. Formāli *milzīgi* ir saskaņojies tikai ar *mākoņi*, tādēļ paralēls pakārtojums. Šī pati likumība arī pārējos piemēros.

Ar adjektīvu un lietvārda ģenitīvu izteikti apzīmētāji, no kuriem ar adjektīvu izteikts apzīmētājs jēdzieniski tuvāks. Parasti šādās virknēs apzīmētājs ar noteikto galotni.

Lotosa efekts nav vienīgais atklājums, ko zinātnieki izdarījuši, pateicoties ēģiptiešu, indiešu un ķīniešu svētajam augam. (M. d. 2010. 03. 13.)

Tomēr tie ir mani dzīves foršākie brīži .. (P. dz. 04. 01. 2010. - 53.)

Latvijas lielākā nelaime ir uz racionāla saprāta balstītas politikas trūkums. (N. 13. 02. 2010. – 2.)

Aplūkojot šīs virknes, var secināt, ka ar adjektīvu izteikta jēdzieniski ciešāka apzīmētāja vieta apzīmētāju virknē ir svarīga, jo ar lietvārda ģenitīvu izteiktais apzīmētājs semantiski raksturo visu vārdkopu, tomēr šeit apzīmētāju secība nav tik stingra kā teikumos ar jēdzieniski tuvāku lietvārda ģenitīvu, piemēram, ja adjektīvu *svētajam* novietotu pirms *ēģiptiešu, indiešu, ķīniešu; foršākie* pirms *dzīves; lielākā* pirms *Latvijas* teikumā izteiktā doma būtu skaidra, vārdu secības maiņa šajās virknēs neapgrūtinātu pateiktā uztveri.

Divdabis ar noteikto galotni atrodas tuvāk apzīmējamam vārdam:

.. ir definējusi skaidrus, konkrētus veicamos darbus uzņēmējdarbības vides uzlabošanai un Latvijas uzņēmēju konkurētspējas celšanai, vienojušies par sadarbības principiem, kas akceptēti organizācijas darbības stratēģijā. (D. 07. 04. 2010. - 3.)

Piederības ģenitīvs atrodas tieši pirms apzīmējamā vārda:

Tomēr, kā Neatkarīgajai atzīst, iespējams labākais šā objekta pārzinātājs Ints Folkmanis, Skrundai-1 ir arī savas priekšrocības salīdzinājumā ar citām pamestām padomju karabāzēm. (06. 2010. 02. - 4.)

Teritorijas dienvidaustrumos atradusies liela, viduslaikos celta ķieģeļu ēka ..
(www.ambermarks.com)

Izvaltas baznīcā pie kolonnas piestiprināts vecs, krāsots koka krusts, kuram pienaglotā 1 metru augsta kokā griezta, krāsota Pestītāja figūra. (www.krucifiksi.lv)

Gadījumā, ja ar ciešāmās kārtas pagātnes divdabi izteikto apzīmētāju *padomju* novietotu pirms apzīmētāja *pamestām, ķieģeļu* pirms *celta, koka* pirms *krāsots* teikumā izteiktā doma nebūtu saprotama, to varētu pat pārprast, jo tad piederības izsacītājs kļūtu par darītāju. Tātad lietvārda piederības ģenitīvam jāatrodas blakus apzīmējamam vārdam.

Ar skaitļa vārdu izteikti apzīmētāji parasti novietojas ar citām vārdšķirām izteiktu apzīmētāju priekšā.

Bet varbūt viss notiekošais ir vienu lielu mācību stunda, kas mums šajā dzīvē jāapgūst? (M. 2009. 5.-11. 12. - 30.)

Vienlaikus zinu trīs kvēlus nacionālus klaigātājus, kuri vai kuru radi savus īpašumus, zemi pārdevuši tieši Krievijas uzpircējiem. (N. 2010. 12. 04. - 2.)

Ja apzīmējamo vārdu raksturo ar vairākiem skaitļa vārdiem, tie viens aiz otra nostājas skaitīšanas secībā.

Lāstu lietās mags ir specializējies pēdējos sešus septīnus gadus, taču agrāk ir darbojies arī ar dziedniecību. (P. dz. 04. 01. 2010. - 13.)

Latvijā bērniem stāstnieku konkursi notiek jau 13 gadus, bet pieaugušajiem nopietnāka darbošanās aizsākās tikai pirms trim četriem gadiem. (M-m. 2009. 12. - 39.)

Ekscerpētais materiāls parāda, ka apzīmētāju virknēs ar vietniekvārdu izteikts apzīmētājs nostājas visu citu apzīmētāju priekšā.

Arī valsts programmas paredz, ka cilvēki dzīvos ilgi un sabiedrība novecos, tāpēc arī plāno, ko ar šo lielo un vērtīgo sabiedrības daļu iesākt. (P. dz. 04. 01. 2010. - 13.)

„Tāpēc mūsu labklājīgo eiropeisko māju pēc gadiem piecdesmit iekaros musulmaņi un ķīnieši,” skumji rezumē Igors Kudrjavcevs. (P. dz. 04. 01. 2010. - 21.)

Kad tu satiecies ar cilvēkiem, kuros ir melna negācija, viņi t.a.v.u.s. skaistos, baltos spārniņus aplauž. (P. dz. 04. 01. 2010. - 17.)

Atspoguļos t.a.v.u. paša egocentrisko problēmu. (P. dz. 04. 01. 2010. - 53.)

.. par kuriem tik daudz runājušas mūsu nacionālās partijas. (N. 2010. 12. 04. 2.)

Visi augstākie auras slāņi ir attīstīti tikai tiem cilvēkiem, kas sevi garīgi pilnveido, meditē un ir pievērsušies citām ar garīgo pilnveidošanu saistītām nodarbēm. (M. d. 2010. 03. - 13.)

Arī lietuviešu valodā skaitļa vārds un vietniekvārds mēdz nostāties citu apzīmētāju priekšā. Piemēram, *pirmoji šilta diena; tas gražus pavasaris.* (Lithuanian Grammar 1997: 703.) Domājams, ka skaitļa vārds un vietniekvārds mēdz nostāties citu apzīmētāju priekšā, jo ar skaitļa vārdu un vietniekvārdu izteikti apzīmētāji semantiski raksturo visu vārdkopu.

Analizējot paralēli pakārtotu apzīmētāju secību, var secināt, ka vārdu secības likumības šajās virknēs lielākoties noteiktas. Paralēli pakārtotu apzīmētāju secība atkarīga no apzīmētāju vārdšķiras, piem., vietniekvārds un skaitļa vārds parasti nostājas pirms citiem apzīmētājiem; lietvārda ģenitīvs, kas izsaka piederību, vienmēr atrodas blakus apzīmējamam vārdam. Apzīmētāju secību nosaka tas, vai adjektīvam un divdabim ir noteiktā vai nenoteiktā galotne, ja tiem ir noteiktā galotne, tad tie atrodas tuvāk apzīmējamam vārdam. Apzīmētāju secību ietekmē semantika.

3.4. Vārdu secība pakāpeniski pakārtotu apzīmētāju virknēs

Pakāpeniski pakārtotu apzīmētāju virknēs vārdu secība ir stingri noteikta. Blakus apzīmējamam vārdam nostājas tas apzīmētājs, kas nozīmes ziņā ar to ciešāk saistīts. Pārējie apzīmētāji pakāpeniskā secībā paskaidro apzīmējamo vārdu, vispirms paskaidrodami cits citu.

Ekscerpētajā materiālā redzams, ka daudz tādu pakāpeniski pakārtotu virkņu, kurās visi apzīmētāji ir lietvārdi. Blakus apzīmējamam vārdam nostājas jēdzieniski visciešāk saistītais ar lietvārdu izteiktais apzīmētājs.

.. kas atrastos slimnīcas teritorijas centrā .. (N. 2010. 12. 02. - 6)

Veinbergs stāsta: „slimnīcas attīstības koncepcija paredz ..” (N. 2010. 12. 02. -

6)

Jāgatavojas startam, jo šogad esam plānojuši beidzot pirmo reizi izcīnīt Latvijas olimpiādes uzvarētāju titulu. (Pr. dz. 23. 02. – 01. 03. 2010.- 6.)

.. paredz, ka vecāki ik mēnesi apmaksā bērna ēdināšanas pakalpojumu. (N. 2010. 12. 02. - 7)

.. un tieši tas arī ir enerģijas atjaunošanas pamats .. (M. d. 2010. 03. – 14.)

.. kuras vadības centrs atrodas galvas smadzeņu struktūras dzīlēs. (M. d. 2010. 03. – 20.)

Strikti ievērojot visas rekomendācijas, ķermeņa tauku masa saruks .. (M. d. 2010. 03. – 16)

.. bet visas izrādē dzirdamās dziesmas būs pieejamas Princesu ziemas dziesmu diskā. (M-m. 2009. 12. - 13.)

Šajos piemēros jēdzieniskais ciešums izriet no apzīmētāju un apzīmējamā vārda struktūras, piemēram, pirmajā piemērā slimnīcas teritorija un teritorijas centrā ir divas atsevišķas vārdkopas. Šī pati likumība arī pārējos piemēros.

Nākamajos piemēros arī redzams jēdzieniski ciešāk saistīts lietvārda ģenitīvs ar apzīmējamo vārdu, tādēļ tas nostājas blakus apzīmējamam vārdam, to raksturo adjektīvs, kas lietvārda ģenitīvam pieskaņojas dzimtē, skaitlī, locījumā.

Visi olimpiskās vienības dalībnieki bija sekojuši Martina veiksmīgajai sacensību sezonai .. (N. 2010. 12. 02. - 4)

.. ir uzņēmušas sevī to iepriekšējo paaudžu enerģiju, kas šīs lūgšanas skaitīja, tāpēc tām piemīt milzīgs spēks. (M. d. 2010. 03. – 12)

Vai ir iedomājams vēl kāds kļedzošāks aziātiskās rīcības piemērs. (N. 2010. 12. 02. – 2.)

Par kādu valsts politiskā procesa kvalitāti var runāt .. (N. 2010. 12. 02. - 2)

Praktisks un moderns veselīga dzīvesveida žurnāls. (M-m. 2009. 12. - 9.)

Ciešamās kārtas pagātnes divdabis jēdzieniski tuvāks, tam pakārtots lietvārda ģenitīvs:

.. ar dzimtas turpināšanu palīdzēs Stenfordas zinātnieku radītais preparāts RU486. (M. d. 2010. 03. – 20.)

„Dziednieks – tas tāds jau novazāts vārds”, sacīs Anna, kad būsim piesēduši lielās krāsns. sildītā istabā. (P. dz. 04. 01. 2010. - 6.)

Uz koka vākiem redzamas laika ritējuma atstātās pēdas. (P. dz. 04. 01. 2010. - 10.)

Līdz ar to ūdens var atšķirties ne tikai pēc izotopu sastāva, bet arī pēc ūdens molekulu veidotajām telpiskajām kristāliskajām struktūrām un to iekšējās enerģijas. (P. dz. 04. 01. 2010. - 24.)

Un mūsu tautieši stingri pieturas pie patērētāju sabiedrības noteiktajiem standartiem. (P. dz. 26. 02. 2010. - 5.)

Šajos piemēros ciešamās kārtas pagātnes divdabis ar noteikto galotni ciešāk saistīts ar apzīmējamo vārdu, jo zinātnieki rada preparātus, krāsns silda istabu, laika ritējums atstāj pēdas, molekulas veido struktūras, sabiedrība nosaka standartus, nevis otrādi. Šāda secība, jo starp apzīmētājiem ir subjekta attieksme, jēdzieniskais ciešums izriet no apzīmētāju struktūras.

Gluži kā paralēli pakārtotu, arī pakāpeniski pakārtotu apzīmētāju virknēs vietniekvārds parasti ir citu apzīmētāju priekšā.

Par s.a.v.a.s dzīves mūža disertāciju – pētījumu 20 gadu garumā – uzskatu zināšanas par nemirstīgajiem. (P. dz. 04. 01. 2010. - 53.)

Septītais līmenis ir saistīts ar augstāko saprātu, zināšanām un mūsu garīgās un fiziskās būtības integrāciju. (M. d. 2010. 03. – 13.)

Katra cilvēka enerģija mijiedarbojas ar citu cilvēku enerģijām .. (M. d. 2010. 03. – 14.)

Vēlāk veiksminieks sāk melot pats sev, ka viss ir kārtībā, ka tā dara visi vīrieši, ka tā daba ir iekārtojusi, ka tas nāks par labu viņa ģimenes dzīves atsvaidzināšanai un paša asinsritei. (P. dz. 04. 02. 2010. - 5.)

Visvairāk ilgojos pēc klusuma, miera un dažu tuvāko cilvēku sabiedrības, bet laikā pirms svētkiem to parasti neizdodas sasniegt. (M-m. 2009. 12. - 31.)

Taču kādēļ jācenšas ar rietumnieciskuma spalām aizsegt pašu domāšanas aziātisko primitīvismu. (N. 2010. 13. 02. - 2)

Skaitļa vārds bieži nostājas ar citām vārdšķirām izteiktu apzīmētāju priekšā.

Melni ekrāni, skudru kari, desmit metru augstas antenas, zonas bez nekāda televīzijas signāla .. (www.kapitals.lv)

.. šobrīd konsolidējot 900 individuālu uzņēmēju balsis gan pērn, gan šogad, pašu uzņēmēju izstrādātā plānā Latvijas ekonomikas stimulēšanai .. (D. 07. 04. 2010. – 3.)

.. „atsedzu dūmvada un vienas sienas daļas kriegelus” .. (M. 2009. 05.-11. - 7.)

Mūsu uzdevums šajā zemē ir paaugstināt vienu afgāņu armijas bataljona zināšanu un prasmju līmeni .. (www.sargs.lv)

.. *183 grādu platā sektorā no Marojas līdz pat Murmanskai.* (N. 2010. 06. 02. – 4.)

40 gadu vecs padomju būvniecības piemineklis ar sasprāgušām apkures caurulēm un lāpāmiem jumtiem nevienam nav vajadzīgs. (N. 2010. 06. 02. – 4.)

Taču skaitļa vārds pakāpeniski pakārtotu apzīmētāju virknē var nostāties arī aiz ar citām vārdšķirām izteiktiem apzīmētājiem:

Šī uzticēšanās un darbošanās leģitimitāte nav uzdāvinātas, tās nopelnītas ikdienas darbā vairāku gadu d e s m i t u laikā. (D. 07. 04. 2010. - 3.)

Šeit skaitļa vārds nav pakārtots citam apzīmētājam, bet neatkarīgo vārdu paskaidro tieši. Šajā gadījumā ar skaitļa vārdu izteikts apzīmētājs izsaka aptuvenu skaitu, tātad tas nostājas blakus neatkarīgajam vārdam savas jēdzieniskās nozīmes dēļ.

Izpētot apzīmētāju secību pakāpeniski pakārtotās virknēs var secināt, ka pakāpeniski pakārtotās apzīmētāju virknēs apzīmētāju secība nav maināma. Apzīmētāju secības likumības, lielākoties ir tādas pašas kā paralēli pakārtotās apzīmētāju virknēs. Apzīmētāju novietojums ir atkarīgs gan no vārdšķiras, gan morfēmiskās uzbūves, adjektīvu, divdabju noteiktajām, nenoteiktajām galotnēm, no tā, vai lietvārds izteikts ar piederības ģenitīvu, dažādām nozīmju niansēm, piemēram, skaitļa vārds nostājas pirms citiem apzīmētājiem, ja tas izsaka konkrētu skaitu, bet nostājas tuvāk apzīmējamam vārdam, ja tas izsaka aptuvenu daudzumu. Apzīmētāji viens ar otru var saskaņoties locījumos, dzimtē, skaitlī, taču ne visi no tiem šajās kategorijās saskaņojas ar neatkarīgo teikuma komponentu. Ar apzīmējamo vārdu saskaņojas tas apzīmētājs, kas atrodas apzīmējamam vārdam vistuvāk un to paskaidro tieši.

4. ATKĀPES NO LITERĀRĀS VALODAS NORMĀM APZĪMĒTĀJU VIRKNĒS

Tika ekscerpētas arī tādas apzīmētāju virknes, kurās ir atkāpes no literārās valodas normām. Turpmāk tās tiek apskatītas, izskaidrotas; kļūdaino virkņu vietā tiek piedāvāti literārās valodas normām atbilstošāki varianti. Autore analizē vārdu secības kļūdas, interpunkcijas kļūdas, kā arī stilistiskas nepilnības, kas saistītas ar vārdu secību apzīmētāju virknēs. Sastopami arī tādi teikumi ar apzīmētāju virknēm, kuros ir vairāki kļūdu tipi.

Pirmkārt, apzīmētāju virknē blakus neatkarīgajam vārdam, resp., pirms tā, novietots prievārdisks savienojums *viens no*, taču blakus apzīmējamam vārdam būtu jāatrodas lietvārda ģenitīvam.

Atkāpe: *Guntars ir arī Baltijas valstīs lielākās mūzikas autoru izdevniecības "Izdevniecība MicRec" viens no dibinātājiem un šīs kompānijas vadītājs.* (www.eirovizija.lv)

Labojums: *Guntars ir arī viens no Baltijas valstīs lielākās mūzikas autoru izdevniecības "Izdevniecība MicRec" dibinātājiem un šīs kompānijas vadītājs.*

Atkāpe: *"Tā ir mana darba galvenā būtība," teic Helsinku "Resonaari" speciālās mūzikas skolas viens no dibinātājiem, starptautiski atzīts speciālists, skolotājs Marks Kaikkonens (Markku Kaikkonen).* (www.izglitiba-kultura.lv)

Labojums: *Tā ir mana darba galvenā būtība," teic viens no Helsinku speciālās mūzikas skolas "Resonaari" dibinātājiem, starptautiski atzīts speciālists, skolotājs Marks Kaikkonens (Markku Kaikkonen).*

Atkāpe: *Piektdien, 31.oktobrī savā pieredzē par to, ko sniedz laba pārvaldība dalīsies 2007.gada efektīvas pārvaldības gada balvas viens no uzvarētājiem - Jēkabpils pilsētas pašvaldība.* (www.building.lv)

Labojums: *Piektdien, 31.oktobrī savā pieredzē par to, ko sniedz laba pārvaldība dalīsies viens no 2007.gada efektīvas pārvaldības gada balvas uzvarētājiem - Jēkabpils pilsētas pašvaldība.*

Otrkārt, ja apzīmējamo vārdu paskaidro divi vai vairāki apzīmētāji, kas izteikti ar lietvārda ģenitīvu, apzīmējamais vārds jālieto vienskaitlī. Ekscerpētais materiāls parāda, ka

reizēm publicistikā apzīmējamo vārdu lieto daudzskaitlī, kas neatbilst literārās valodas normām.

Atkāpe: *Pirms tam viņš ir spēlējis Anglijā, Evertonas un Vesthemas komandās.* (www.sportacentrs.com)

Labojums: Pirms tam viņš ir spēlējis Anglijā, Evertonas un Vesthemas komandā.

Atkāpe: *Šo svētdien, 15. oktobrī arēnā "Rīga" notiks SEB Baltijas basketbola līgas spēle starp "Barons/LMT" un "Žalgiris" komandām.* (www.delfi.lv)

Labojums: Šo svētdien, 15. oktobrī arēnā "Rīga" notiks SEB Baltijas basketbola līgas spēle starp "Barons/LMT" un "Žalgiris" komandu.

Treškārt, skaitļa vārdiem citam aiz cita jāseko skaitīšanas secībā. Dažkārt tas netiek ievērots.

Atkāpe: *...,Šodien ir ģimenes ārsti, kas ļoti veiksmīgi sadarbojas ar diviem ārstu palīgiem, un ir arī piemēri, kur ir trīs, kas nav labākais, bet divi vai viens feldšeru punkts viena vai otra prakses vieta.*" (www.jekabpilslaiks.lv)

Labojums: *...,Šodien ir ģimenes ārsti, kas ļoti veiksmīgi sadarbojas ar diviem ārstu palīgiem, un ir arī piemēri, kur ir trīs, kas nav labākais, bet viens vai divi feldšeru punkti viena vai otra prakses vieta.*"

Atkāpe: *.. kā arī tās saimes, kurās aug četri un trīs dēli vai meitas.* (www.kurzemes-vards.lv)

Labojums: *.. kā arī tās saimes, kurās aug trīs un četri dēli vai meitas.*

Ceturtkārt, latviešu valodā starp apzīmētāju un apzīmējamo vārdu nemēdz atrasties citi teikuma locekļi. Šajā piemērā redzama atkāpe no literārās valodas normām.

Atkāpe: *Lotosa uzvedību vietējā botāniskajā dārzā pētījis arī Adelaidas universitātes Austrālijā zinātnieki.* (M. d. 2010. 03. - 13.)

Labojums: *Lotosa uzvedību vietējā botāniskajā dārzā pētījis arī Adelaidas universitātes zinātnieki Austrālijā.*

Piektkārt, starp vienlīdzīgiem apzīmētājiem jāliek komats, jo tie visi ir jēdzieniski līdzvērtīgi, visi paralēli paskaidro apzīmējamo vārdu.

Atkāpe: *Ērtībai aparātiņam ir speciāls stiprinājums, lai to varētu viegli nēsāt uz jostas, kā arī mazs jauks maisiņš, kurā Micro tiks pasargāts no skrāpējumiem.* (www.kakao.lv)

Labojums: *Ērtībai aparātiņam ir speciāls stiprinājums, lai to varētu viegli nēsāt uz jostas, kā arī mazs, jauks maisiņš, kurā Micro tiks pasargāts no skrāpējumiem.*

Atkāpe: *Zivij parādās pūka in s b a l t s aplikums uz lūpām.* (www.dinozoo.lv)

Labojums: *Zivij parādās pūkains, balts aplikums uz lūpām.*

Ekscerpētajā materiālā ir arī piemēri, kuros ir vairākas atkāpes no literārās valodas normām.

Atkāpe: *Sarkans salds aromatizēts vīns tiek izgatavots no vīnogām izaudzētām Portugālē.* (www.liviko.lv)

Labojums: *Sarkans, salds, aromatizēts vīns tiek izgatavots no Portugālē izaudzētām vīnogām.*

Šajā teikumā vērojamas divas atkāpes no literārās valodas normām. Vispirms vienlīdzīgie teikuma locekļi *sarkans, salds, aromatizēts* jāatdala ar komatiem. Otra atkāpe – apzīmētājam *izaudzētām* vajadzētu atrasties pirms apzīmējamā vārda *vīnogām*, nevis otrādi, jo *izaudzētām* paskaidro *vīnogām*. Apstāklim *Portugālē* jāatrodas pirms *izaudzētām vīnogām*.

Atkāpe: *Pateicoties siltajam klimatam, tam piemīt delikāta salda un maiga garša.* (www.liviko.lv)

Labojums: *Siltā klimata dēļ tam piemīt delikāta, salda un maiga garša.*

Pateicoties siltajam klimatam vietā labāk būtu teikt *Siltā klimata dēļ*. Runājot par apzīmētājiem, starp *delikāta* un *salda* liekams komats, jo tie ir vienlīdzīgi.

Atkāpe: *Jaunā ērtā un lietotājam draudzīgā mikroinjekcijas sistēma, kas izstrādāta sadarbībā ar sanofi pasteur partneri BD (Becton, Dickinson and Company), nodrošina vienkāršu, drošu un pieejamu 3,4 intradermālu vakcināciju pret gripu.* (www.potes.lv)

Labojums: *Jaunā, ērtā un saudzīgā mikroinjekcijas sistēma, kas izstrādāta sadarbībā ar sanofi pasteur partneri BD (Becton, Dickinson and Company,) nodrošina vienkāršu, drošu un pieejamu 3,4 intradermālu vakcināciju pret gripu.*

Komats starp jaunā un ērtā obligāti liekams. Šajā teikumā vēl citas atkāpes no literārās valodas normām. Tā šī nepilnība ir apzīmētāju virknē, to der izskaidrot. Latviešu valodā nevajadzētu teikt *lietotājam draudzīgā mikroinjekcijas sistēma*, jo *mirkoinjekcijas sistēma* nevar būt draudzīga, tārad šeit vērojama stilistiska atkāpe no literārās valodas normas.

Atkāpe: *Mūsu galvenais mērķis ir veselīgi, dzīvespriecīgi, mīlēti un šķirnes standartam atbilstoši suņi*.. (www.pug.lv)

Labojums: Mūsu galvenais mērķis ir šķirnes standartam atbilstoši, veselīgi, dzīvespriecīgi, mīlēti **suņi** ..

Autore uzskata, ka šis teikums ir grūti uztverams. *Šķirnes standartam atbilstoši* ir vārdkopa pati par sevi, jo tajā ir pakārtoti komponenti. Tie apzīmētāji, kas ir bez pakārtotiem komponentiem liekami tuvāk apzīmējamam vārdam.

Apskatot ekscerpētās kļūdainās virknes var secināt, ka biežāk sastopamās kļūdas ir: nepareiza vārdu secībā apzīmētāju virknēs – lietvārda ģenitīvs neatrodas blakus apzīmējamam vārdam un interpunkcijas kļūdas - netiek ielikti komati starp vienlīdzīgiem teikuma locekļiem. Ir arī citas kļūdas.

SECINĀJUMI

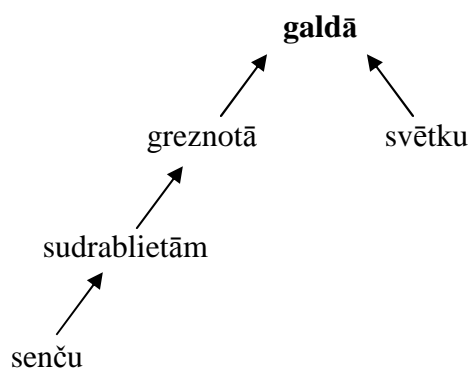
1. Apzīmētāju virkne sastāv vismaz no diviem apzīmētājiem un ietilpst nominālā vārdkopā. Latviešu valodai raksturīgas garas apzīmētāju virknes.
2. Apzīmētāji jeb atribūti no gramatiskā minimuma viedokļa teikuma struktūras shēmā neietilpst, tomēr no semantiskā minimuma viedokļa tie var būt obligāti, jo atribūts bieži satur aktuālu informāciju. Darba autore uzskata, ka teikums jāskata no semantiskā, nevis gramatiskā minimuma viedokļa.
3. Atributīvās attieksmes veidojas starp diviem nomeniem (atkarīgo komponentu un neatkarīgo komponentu); tās var izteikt dažādas pazīmes, piemēram, lielumu, krāsu, formu, īpašību, piederību, daļas un veselā attieksmes u. c.
4. Biežāk lietotie apzīmētāji virknēs ir lietvārdi un adjektīvi, īpaši vienlīdzīgu apzīmētāju virknēs dominē apzīmētāji, kas izteikti ar šīm vārdšķirām.
5. Ar adjektīvu izteikti apzīmētāji raksturo ar apzīmējamo vārdu nosauktās parādības vai priekšmeta dažādas pazīmes un īpašības; ar lokāmu divdabi izteikti apzīmētāji raksturo nepastāvīgas pazīmes, t. i., tādas, kas piemīt zināmu laika posmu; ar skaitļa vārdu izteikti apzīmētāji raksturo ar apzīmējamo vārdu nosauktās parādības vai priekšmeta noteiktu daudzumu vai secīgumu; ar lietvārda ģenitīvu izteiktais apzīmētājs var nosaukt piederības pazīmi, vielu, no kuras priekšmets pagatavots, saturu, ko ietver ar apzīmējamo vārdu izsacītā parādība vai priekšmets u. t. t.
6. Apzīmētāji var būt:
 - saskaņoti – tie pielīdzinās neatkarīgajam komponentam skaitlī, dzimtē, locījumā (adjektīvi, lokāmie divdabji, vietniekvārdi, skaitļa vārdi):
Izraēlas zinātnieki novērojuši divas lielas brīvprātīgo eksperimenta dalībnieku grupas. (M. d. 2010. 03.- 20.)

- nesaskaņoti - atkarīgais komponents piesaistās neatkarīgajam komponentam vienā noteiktā formā (lietvārda ģenitīvs, nelokāmie skaitļa vārdi, ģenitīveņi).

.. *tāpat katru no mums ietekmē arī skaņu, krāsu, aromātu enerģijas ..* (M. d. 2010. 03.-14.)

7. Starp atribūtiem virknēs realizējas vai nu sakārtojuma, vai pakārtojuma sakars. Ekscerpētais materiāls parāda, ka pakārtotas apzīmētāju virknes biežāk publicistikā lietotas nekā sakārtotas; bieži virknēs kombinējas abi šie sakari.

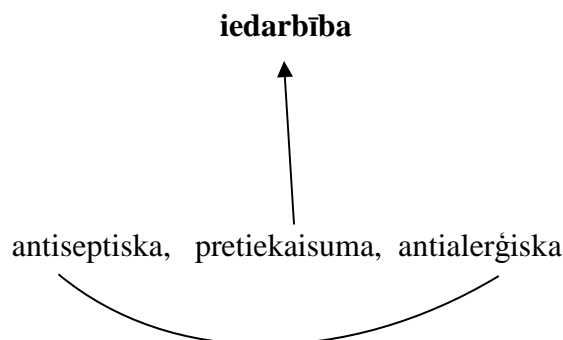
Sveču liesmiņas skaisti rotājas senču sudrablietām greznotā svētku galdā. (M-m. 2009. 12. - 24.)



8. Apzīmētāju virknes realizējas vienkāršās, kombinētās un saliktās nominālās vārdkopās.

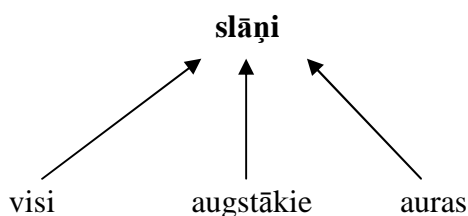
- Vienkāršas vārdkopas veido vienlīdzīgi apzīmētāji:

Tai piedēvē gan antiseptisku, gan pretiekaisuma, gan antialerģisku iedarbību. (M-m. 2009. 12. - 40.)



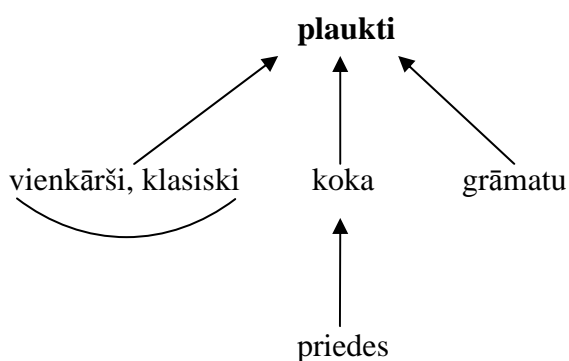
- saliktas vārdkopas – paralēli pakārtoti apzīmētāji:

Visi augstākie auras slāņi ir attīstīti tikai tiem cilvēkiem, kas sevi garīgi pilnveido, meditē un ir pievērsušies citām ar garīgo pilnveidošanu saistītām nodarbēm. (M. d. 2010. 03. - 13.)



- kombinētas vārdkopas – pakāpeniski pakārtoti apzīmētāji. Kombinētās vārdkopās var ietilpt arī vienkāršas un saliktas vārdkopas:

Vienkārši, klasiski priedes koka grāmatu plaukti iederēsies jebkurā mājoklī un nezaudēs savu aktualitāti arī pēc daudziem gadiem. (M-m. 2009. 12. - 11.)



9. Svarīgākā valodas funkcija ir komunikatīvā. Tēma parasti atrodas teikuma sākumā, bet rēma teikuma beigās. Svarīga ir ne tikai vārdu secība, bet arī intonācija. Lai arī latviešu valodā kā fleksīvā valodā ir diezgan brīva vārdu secība, atribūtu secība nav patvaļīga.
10. Vienlīdzīgu apzīmētāju virknēs vārdu secība lielākoties ir brīva. Secību var ietekmēt ritms, zilbju skaits vārdā, kā arī apzīmētāju izteiktais saturs.

*Pagātnē bija tabu jautājumi: kurdu, romu, un alavītu **minoritātes**, strādnieku tiesības, sieviešu loma sabiedrībā, bērnu tiesības. (D. 03. 03. 2010. – 3.)*

11. Paralēli pakārotās virknēs vārdu secība lielākoties noteikta; tā atkarīga no apzīmētāju vārdšķiras, morfēmiskās uzbūves, semantiskas.

Mūsu galaktikā konstatēti milzīgi ūdens mākoņi .. (P. dz. 4. 01. 2010. - 24.)

12. Pakāpeniski pakārtotās apzīmētāju virknēs apzīmētāju secība nav maināma, lielākoties apzīmētāju secības likumības ir tādas pašas kā paralēli pakārtotās apzīmētāju virknēs, apzīmētāju novietojums ir atkarīgs gan no vārdšķiras, gan morfēmiskās uzbūves, gan no apzīmētāju nozīmes.

13. Publicistikā vērojamas arī atkāpes no literārās valodas normām apzīmētāju virknēs. Biežāk sastopamās kļūdas ir: nepareiza vārdu secība apzīmētāju virknēs, piemēram,

- lietvārda ģenitīva nepareizs novietojums:

Atkāpe: *"Tas prasīs laiku," avīzei "The Guardian" atzina Kremļa opozīcijas kustības "Solidaritāte" viens no līderiem Vladimirs Milovs.* (www.2.la.lv)

Labojums: *"Tas prasīs laiku," avīzei "The Guardian" atzina viens no Kremļa opozīcijas kustības "Solidaritāte" līderiem Vladimirs Milovs.*

- Apzīmējamais vārds lietots daudzskaitlī, taču tas būtu jālieto vienskaitlī:

Atkāpe: *Pirms tam viņš ir spēlējis Anglijā, Evertonas un Vesthemas komandās.* (www.sportacentrs.com)

Labojums: *Pirms tam viņš ir spēlējis Anglijā, Evertonas un Vesthemas komandā.*

- Starp apzīmētāju un apzīmējamo nedrīkst atrasties cits teikuma loceklis:

Atkāpe: *Lotosa uzvedību vietējā botāniskajā dārzā pētījis arī Adelaidas universitātes Austrālijā zinātnieki.* (M. d. 2010. 03. - 13.)

Labojums: *Lotosa uzvedību vietējā botāniskajā dārzā pētījis arī Adelaidas universitātes zinātnieki Austrālijā.*

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

1. Avoti

1. D. - Diena - 3. marts 2010.
2. D. - Diena - 7. aprīlis 2010.
3. M. - Māja - 5.-11. decembris 2009.
4. M. d. - Mājas dakteris – marts 2010.
5. M-m. - Mūsmājas - decembris 2009.
6. N. - Neatkarīgā - 6. februāris 2010.
7. N. - Neatkarīgā - 12. februāris 2010.
8. N. - Neatkarīgā – 13. februāris 2010.
9. N. - Neatkarīgā - 22. februāris 2010.
10. P. dz. - Patiesā dzīve. - 4. janvāris 2010.
11. P. dz. - Patiesā dzīve - 29. janvāris 2010.
12. P. dz. - Patiesā dzīve - 4. februāris 2010.
13. P. dz. - Patiesā dzīve. - 26. februāris 2010.
14. Pr. dz. - Privātā dzīve - 23. februāris – 1. marts 2010.
15. www.kapitals.lv
16. www.diena.lv
17. www.delfi.lv
18. www.tvnet.lv
19. www.katedrale.lv
20. www.kakao.lv
21. www.nekrize.lv
22. www.sargs.lv
23. www.infovet.lv
24. www.jelgavnieki.lv
25. www.plavinas.aizrp.lv
26. www.news.frut.lv
27. www.likumi.lv
28. www.managimene.lv
29. www.starsserviss.lv
30. www.eirovizija.lv

31. www.izglitiba-kultura.lv
32. www.f1.lv
33. www.2.la.lv
34. www.building.lv
35. www.jekabpilslaiks.lv
36. www.potes.lv
37. www.krucifiksi.lv
38. www.wikisource.org
39. www.ambermarks.com
40. www.sportacentrs.com
41. www.atravel.lv
42. www.zparks.lv
43. www.tribine.lv
44. www.dinozoo.lv
45. www.liviko.lv
46. www.pug.lv

2. Teorētiskā literatūra

1. Blinkena A. Dažas piezīmes par mūsu preses valodu// Latviešu valodas kultūras jautājumi. – Rīga: Liesma, 1968, 4. laidziens, 20.-30.
2. Ceplīte B., Ceplītis L. Latviešu valodas praktiskā gramatika – Rīga, Zvaigzne, 1991.
3. Ceplītis L., Rozenbergs J., Valdmanis J. Latviešu valodas sintakse – Rīga, Zvaigzne, 1989.
4. Dik C. Simon. The theory of Functional Grammar. – Berlin, New York, Mouton de Gruyter, 1997.
5. Eastwood J., Oxford guide to English grammar (pirmizdevums 1994.) Oxford University, 2002.
6. Freimane I. Valodas kultūra teorētiskā skatījumā. Rīga: Zvaigzne, 1993.
7. Freimane I. Vienkāršs teikums un tā paplašināšana. – Rīga: LVU, 1985.
8. Kārklīšs J., Vienkāršs teikums sintakses sistēmā. Izpētes aspekti. Diferenciālās pazīmes. Liepāja: V. Lāča Liepājas Valsts pedagoģiskais institūts. Liepāja, 1976.
9. Ķēdis B. Vārdu kārtas substantīvajās vārdkopās angļu un latviešu valodā. Disertācija filoloģijas zinātņu kandidāta grāda iegūšanai, Rīga, 1969.

10. Lauzis A. Teikuma vērsums un vārdu kārta// Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi. Populārzinātnisku rakstu krājums 4, Rīga, LU Akadēmiskais apgāds 2009.
11. Lithuanian Grammar. Edited by Vytautas Ambrazas. Institute of the Lithuanian Language, Vilnius, 1997.
12. Lokmane I. Vārdu secības funkcijas latviešu valodā// Latvistika un somugristika Latvijas Universitātē. Rakstu krājums, Latvijas Universitātē, 2010, 59. – 68.
13. Lokmane 2009a - Lokmane I. Nomināla izteicēja semantika un vieta teikumā // Vārds un tā pētīšanas aspekti, 13(1). Liepāja: LiePA, 2009. – 113 – 121.
14. Lokmane 2009b - Lokmane I. Publicistikas valodas vieta funkcionālo paveidu un stilu sistēmā // Valoda: Nozīme un forma. Plašsaziņas līdzekļu valoda. – Rīga, LU Akadēmiskais apgāds, 2009. – 5. – 13.
15. Lokmane 2009c - Lokmane I. Vienkārša teikuma strukturālie tipi latviešu valodā un dzimtās valodas mācībā skolā. // Latvijas Universitātes raksti 2009. 746. sēj. Valodniecība. Latvistika un somugristika. – LU apgāds 2009. – 55. – 63. lpp.
16. Lokmane I. Subjekta jēdziens sintaksē un subjekta nozīmes izteikšana latviešu valodā // Vārds un tā pētīšanas aspekti. 5. – Liepāja, 2001, 328. – 336. lpp.
17. Mīlenbahs K. Teikums (pirmizdevums 1898) // Mīlenbahs K. Darbu izlase. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2009, 221-296.
18. Nītiņa D. Valodniecības jautājumi. Rīgas Tehniskā Universitāte. Valodu institūts. Rīga 2007.
19. Endzelīns J., Mīlenbahs K. Latviešu valodas mācība. (pirmizdevums 1939) Rīga: Zvaigzne, 1993.
20. Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika II. Atbildīgais redaktors Sokols E. – Rīga, 1962.
21. Paegle Dz. Latviešu literārās valodas morfoloģija I daļa – Zinātne, 2003.
22. Pauliņš O., Rozenbergs J., Vilāns O. Latviešu valodas pamatkurss. Rīga: Zvaigzne, 1978.
23. Porīte T. Vārdu kārta mūsdienu latviešu literārās valodas vienkāršajā teikumā. / Atribūta un objekta vieta vienkāršajā teikumā/: disertācija. Latvijas PSRS Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūts, Rīga, 1954.
24. Rozenbergs J. Latviešu valodas stilistika – Rīga, Zvaigzne ABC, 1995.
25. Saulīte B. Teikuma informatīvās struktūras formālie rādītāji latviešu valodā// Latvijas Universitātes raksti 2009. 746. sēj. Valodniecība. Latvistika un somugristika. – LU apgāds 2009. – 87. – 93. lpp.

26. Valdmanis J. Vārda un sintakses konstrukciju semantika un sintakse: Zinātnisko darbu kopsavilkums habilitētā filoloģijas doktora grāda iegūšanai. Rīga: Latviešu valodas institūts, 1996.
27. Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca. Atbildīgā redaktore V. Skujiņa. – Rīga, Madonas poligrāfists, 2007.
28. Ковтунова И. И. Современный русский язык. порядок слов и актуальное членение предложения. Москва: УРСС, 2002.
29. Лурия А. Р. Язык и сознание 1979.
30. Матезиус В. О., Так называемом актуальном членении предложения// Пражский лингвистический кружок. Москва: Прогресс, 1967, 239-246.
31. Солганик, Г. Я. Стилистика текста. Москва: Флинта, Наука, 2003.

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs „Apzīmētāju virkņu struktūra publicistikā” izstrādāts LU Humanitāro zinātņu fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un bakalaura darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Aija Jēkabsone

Rekomendēju bakalaura darbu aizstāvēšanai.
Vadītāja: doc. Ilze Lokmane

Recenzente: lekt. Inta Urbanoviča

Darbs iesniegts Latvistikas un baltistikas nodaļā ____ .05.2010.

Lietvede: Liene Kalviša

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījumu komisijas sēdē ____ . ____ .2010., protokola Nr.

_____ vērtējums – _____

Komisijas sekretāre: lekt., Līga Vogina